

TÁBORY BEZPEČNĚ NEJDOU BEZ PÉČE

příručka o sociálním
bezpečí na letních
táborech

KON
SENT

TÁBORY BEZPEČNĚ NEJDOU BEZ PÉČE

příručka o sociálním
bezpečí na letních
táborech

Autorky: Marcela Poláčková, Johanna Nejedlová

Sazba: Marie Artmanová

Korektura: Lela Bernátová,

Zuzana Rathouská, Kateřina Hartlová

2026

*Příručka může být díky darům 156 dárců a dáreků Konsentu k dispozici
všem čtenářům a čtenářkám zdarma. Děkujeme za jejich podporu ♥*

OBSAH

Než začnete číst	5
ÚVOD	6
Komu je tato brožura určena	6
Jedeme v tom spolu!	6
Jak brožuru použít při přípravě s týmem	7
Co je sexuální obtěžování a proč se o něm bavit.	8
Tábor jako specifické prostředí – proč na mocenské asymetrii záleží	9
Vztahy na táboře a mocenská asymetrie v praxi	11
Co je souhlas a proč na něm záleží	13
Sexuální násilí – co to je a jak ho rozpoznat	14
Další formy nevhodného chování na táboře	16
Týmová příprava před táborem	17
BLOK 1: CO CHCEME VYTVOŘIT.	19
AKTIVITA: BEZPEČNĚJŠÍ PROSTOR JE...	19
BLOK 2: TÁBOROVÁ PRAVIDLA	21
AKTIVITA: TÁBOROVÝ SEMAFOR	21
BLOK 3: ROZMANITOST, TĚLO A IDENTITA	24
AKTIVITA: PŘIPRAVUJEME TÁBOR NA DOSPÍVAJÍCÍ TĚLO	25
BLOK 4: INTERVENCE – JAK ZASÁHNOUT, KDYŽ NĚCO VIDÍM	26
AKTIVITA 1: EFEKT PŘIHLÍŽEJÍCÍCH A PĚT KROKŮ	26
AKTIVITA 2: NÁCVIK INTERVENČÍ	28

BLOK 5: PODPORA – JAK CITLIVĚ REAGOVAT, KDYŽ SE NÁM DÍTĚ PŘIJDE SVĚŘIT	31
AKTIVITA 1: PRINCIPY PODPŮRNÉHO ROZHOVORU	31
AKTIVITA 2: NÁCVIK PODPŮRNÝCH ROZHOVORŮ	33
BLOK 6: SYSTÉM ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SITUACÍ	35
NA TÁBOŘE	37
Jak komunikovat o sociálním bezpečí s rodiči	38
PO TÁBOŘE	39
TIPY NA AKTIVITY S DĚTMI.	40
PŘÍLOHA	47
Checklist pro tým	47
Kde hledat pomoc a podporu	47
Zdroje a doporučená literatura	48
PŘÍLOHA K TISKU	50

Než začnete číst

Věnujete dětem svůj čas, energii a často i spoustu dobrovolné práce. Teď k tomu přidáváte ještě snahu vytvořit prostředí, kde se budou cítit skutečně bezpečně. To není málo a není to samozřejmé. Víme, že to pro někoho z vás nemusí být snadné čtení. Možná jste sami na táboře prožili nějakou zkušenost, která byla náročná. Téma sociálního bezpečí na táborech se dlouho přehlíželo a vy jste se rozhodli to změnit. Děkujeme za to.

Tato brožura se věnuje citlivým tématům, jako je sexuální obtěžování a násilí, nevhodné chování a narušení pocitu bezpečí dětí na táborech. Součástí textu jsou i anonymní výpovědi lidí, kteří na táboře zažili něco nepříjemného nebo přímo traumatického a kteří s námi své zážitky sdíleli přes výzvu na sociálních sítích Konsentu.

Pokud pro vás čtení bude náročné, je naprosto v pořádku dát si pauzu, přeskočit danou pasáž nebo si o tom promluvit s někým blízkým.

Pokud sami máte zkušenost s obtěžováním nebo násilím a potřebujete podporu, můžete se obrátit na organizace uvedené na konci této příručky.

ÚVOD

Zajistit bezpečí na táborech neznamena jen předcházet rozbitým kolenům nebo dohlédnout na to, aby se nikdo neztratil v lese během táborové hry. Součástí bezpečí je také sociální bezpečí – ochrana před násilím, obtěžováním a šikanou, ale také aktivní péče o wellbeing dětí a mladých lidí a vytváření respektujícího prostředí.

Je skvělé vrátit se z tábora bez zlomené nohy. Stejně důležité je ale vrátit se bez zlomené duše. Tábory mají být místem rozvoje, radosti, přátelství, společného učení a dobrodružství. Místem, odkud si odnášíme příjemné zážitky a vzpomínky – ne traumata.

Pokud s vámi tato myšlenka rezonuje, jste na správném místě. Pojďme se společně podívat na to, jak sociální bezpečí na táboře aktivně podporovat. Nemusíte na to být sami. Připravili jsme pro vás praktické tipy, inspiraci i konkrétní nástroje, které vašemu týmu pomohou vytvářet prostředí, kde se každý může cítit bezpečně a přijímaně.

Komu je tato brožura určena

Brožura je určena týmům táborových vedoucích bez ohledu na velikost tábora nebo množství vašich zkušeností. Berte tuto brožuru jako inspiraci. Každý tábor je jiný a má jiné věkové složení dětí, jiné zázemí, jiné tradice, jiný tým. Proto si vše, co tu najdete, upravte tak, aby to sedělo na vaši konkrétní situaci. Některé aktivity zkráťte, jiné rozšířte, formulace přizpůsobte svým dětem. A nemusíte zavést všechno najednou. Klidně si letos vyberte jen část a zbytek přidávejte dle potřeby.

Zároveň víme, že řadu věcí z této brožury už mnozí z vás dávno děláte. Možná cíleně, možná intuitivně, aniž byste tomu říkali „sociální bezpečí“. Pokud při čtení narazíte na něco, co už máte zaběhnuté, berte to jako potvrzení, že jdete správným směrem.

Jedeme v tom spolu!

Prvním krokem k většímu sociálnímu bezpečí je týmové sladění v tom, co to vlastně znamená a jak toho chceme dosahovat. Týmová shoda na tom, proč a jak o zajištění bezpečí na táboře pečujeme, je klíčová pro úspěšné dosažení tohoto cíle.

V této brožuře proto najdete:

Průvodce týmovou přípravou před táborem:

> Tipy na aktivity, které váš tým provedou tématem bezpečí na táboře a pomohou ho hodnotově sladit (tj. podporu **prevence** nevhodného chování).

> Přípravu na to, jak z pozice vedoucích reagovat, pokud se na táboře děje něco, co bezpečí narušuje a jsme u toho – aneb jak být aktivní přihlížející (tj. přípravu na **intervenci** v případech nevhodného chování).

> Informace o tom, jak reagovat, pokud se vedoucím někdo svěří, že zažívá něco nepříjemného (tj. přípravu na to, jak být dětem **podporou** v případě, že zažijí nevhodné chování).

Inspiraci na uchopení bezpečí přímo na táboře:

> Nápady na nástroje a aktivity s dětmi a dospívajícími, které můžete začlenit do táborového programu.

Jak brožuru použít při přípravě s týmem

Doporučujeme věnovat přípravě **půl dne** – nejlépe ještě před táborem.

Kdo by měl přípravu vést?

Ideálně někdo z hlavních vedoucích nebo z organizačního týmu, kdo si brožuru důkladně přečte předem. Doporučujeme si předem určit alespoň jednu, ale ideálně dvě osoby, které budou za téma sociálního bezpečí na táboře zodpovědné. Nejdůležitější je, aby to byli lidé, kteří to dělají rádi a kterým ostatní důvěřují. To má větší váhu než formální role v týmu nebo délka praxe. Dvě osoby jsou vždy lepší než jedna. Mohou se vzájemně podporovat, poradit nebo zastoupit se a na citlivá témata nejsou samy.

SOCIÁLNÍ BEZPEČÍ NA TÁBOŘE

Sociální bezpečí není stav, kterého jednou dosáhneme, a máme hotovo. Je to živý proces, na kterém se podílí všichni – děti, dospívající, vedoucí, rodiče i zázemí tábora.

Jeho nezbytnou součástí je **prevence** nevhodného chování. Bezpečný tábor ale není místo bez konfliktů nebo chyb. Navzdory snaze předcházet nepříjemným situacím, není možné se jim zcela vyhnout. Naopak, tábor má pracovat i s **prostorem pro učení** – neboli prostorem, ve kterém je prostor pro reflexi a další rozvoj.

Na pozadí ale musí být **jasně stanovené hranice** toho, co děje, pokud se někdo dopustí chování, za které se nestačí jen omluvit. Je proto potřeba, aby tým vedoucích věděl, **jak reagovat, když přihlíží** nějakému nevhodnému chování, a **jak poskytnout podporu** tomu, kdo byl takovému chování vystaven.

Klíčová je **transparentnost a srozumitelnost procesů**. Důležité je, aby na táboře každý věděl, co dělat, když nastane problém: na koho se může obrátit pro podporu a jak bude situace řešena.

V této brožuře používáme slovo „dítě“ pro každého člověka mladšího 18 let – v souladu s českou legislativou a Úmluvou o právech dítěte. Uvědomujeme si, že teenageři ve věku 15–17 let se mohou jevit skoro jako dospělí a oni sami se tak často i cítí. Právě to ale může být zdrojem problémů. Jejich zdánlivá dospělost může svést vedoucí k tomu, že přehlídají mocenskou asymetrii nebo zlehčují nevhodné chování. Věk není jen číslo. Odráží míru zkušeností, zralosti a schopnosti rozpoznat manipulaci a bránit se jí.

Co je sexuální obtěžování a proč se o něm bavit

Sexuální obtěžování je nevyžádané chování sexuální povahy, které je druhému člověku nepříjemné a překračuje jeho hranice. Neznamená to nutně fyzický kontakt – obtěžování má mnoho podob. Můžou to být:

- komentáře o těle nebo vzhledu, sexuální narážky a vtipy,
- dotazování na intimní nebo sexuální život, sdílení osobních sexuálních zážitků,
- vtipkování o sexuální orientaci nebo genderové identitě,
- posílání nevhodných zpráv, fotek nebo videí,
- zírání, nevíтанá gesta nebo mimika se sexuálním podtextem,
- osahávání nebo dotýkání bez svolení.

Společné ale mají jedno – jsou nevíтанé, překračují hranice druhého člověka a snižují jeho důstojnost.

Není to výjimečný jev

V roce 2017 hnutí #MeToo ukázalo, jak rozšířeným fenoménem sexuální obtěžování a násilí je. Tisíce lidí po celém světě začaly sdílet své zkušenosti a ukázalo se, že jde o něco, s čím se setkala velká část populace, napříč věkem, pohlavím i prostředím. V České republice se veřejná debata bohužel často nesla v duchu zlehčování a zpochybňování výpovědí. Přesto se situace pomalu obrací pozitivním směrem – oběti se častěji ozývají a povědomí o tématu roste. V médiích můžeme číst o kauzách obtěžování na vysokých i středních školách.

Výzkumy ukazují, že se s obtěžováním setkávají lidé i na místech, která považujeme za bezpečná – ve školách, ve sportovních klubech, na kroužcích, v MHD. Tábory nejsou výjimkou. Výpovědi v této brožuře to potvrzují.

Kdo obtěžuje

Častým omylem je představa, že obtěžování páchají cizí lidé s jasnými zlými úmysly. Ve skutečnosti jde mnohem častěji o někoho z blízkého okolí – kamarádku či kamaráda, starší tábornice a táborníky, vedoucí. Právě proto se oběti často nesvěří a okolí pak nezasáhne. Situace působí zcela běžně nebo jako legrace a okolí často neví, jestli a jak má reagovat.

A právě to je důvod, proč je příprava celého týmu tak důležitá. Pokud chování, které překračuje hranice, není pojmenováno a řešeno, stává se postupně normou. Hranice mezi vhodným a nevhodným chováním se posouvá a děti se učí, že překračovat hranice druhých je v pořádku a že takové chování musí snášet.

Co s tím můžete dělat

Nemůžete zaručit, že se na vašem táboře nestane nic nepříjemného. Můžete ale vytvořit takové prostředí, kde děti vědí, co je v pořádku a co ne, kde se nebojí říct „dost“ a kde vědí, na koho se obrátit. A kde vy jako tým víte, jak reagovat. Přesně k tomu slouží tato brožura.

Tábor jako specifické prostředí – proč na mocenské asymetrii záleží

Tábor je specifické prostředí. Děti jsou týdny daleko od domova, rodičů a lidí, kterým běžně důvěřují. Jsou závislé na vedoucích, kteří rozhodují o programu, pravidlech, odměnách i trestech. Vedoucí rozhodují o tom, kdo kam smí, kdo s kým spí ve stanu nebo na pokoji a co se na táboře děje. Tato závislost je přirozená a do jisté míry nutná. Bez jasné hierarchie by tábor nefungoval. Zároveň ale vytváří mocenskou asymetrii, kterou je potřeba si uvědomovat.

Co to znamená v praxi

Mocenská asymetrie znamená, že ne všichni v daném prostředí mají stejnou moc a možnost svobodně se rozhodnout, říct „ne“ nebo odejít ze situace, která jim není příjemná. Dítě na táboře má tuto možnost výrazně omezenou. Nemůže jen tak odejít domů. **Může se bát, že když něco řekne, přijde o své místo na táboře příští rok.** Může mít pocit, že mu nikdo neuvěří nebo že ho obviní, že situaci zbytečně dramatizuje.

Na míře mocenské asymetrie se podílí více věcí zároveň: věk, pohlaví, oblíbenost ve skupině, zdravotní stav, sexuální orientace, rodinné zázemí nebo i to, jak dlouho dítě na tábor jezdí. Dítě, které je nové, nemá na táboře kamarádky a kamarády a pochází z méně podnětného prostředí, je ve výrazně zranitelnější pozici než oblíbená tábornice či táborník, kteří na tábor jezdí pátým rokem a znají všechny vedoucí.

Mocenské asymetrie nelze odstranit – ale lze si ji uvědomovat

Důležité je vědět, že mocenské asymetrie existují bez ohledu na to, jak přátelské a rovnocenné prostředí se snažíte vytvořit. I na táboře, kde si všichni tykají, kde vedoucí sedí s dětmi u ohně a kde panuje skvělá atmosféra, zůstává vedoucí vedoucím a dítě dítětem. Snaha o přátelský přístup je cenná, ale mocenskou disproporci nezruší.

Mnoho problémů vzniká právě z toho, že si tuto asymetrii neuvědomujeme. Vedoucí si upřímně myslí: „Přece ví, že za mnou může přijít.“ nebo: „Kdyby jim to vadilo, řekli by.“ Ale dítě nebo mladší praktikant/ka to tak nemusí vůbec vnímat. Může se cítit pod tlakem nebo jen prostě neví, že má právo se ozvat. Předpoklad, že se každý dokáže ohradit, je jednou z nejčastějších příčin, proč nevhodné chování zůstává bez povšimnutí a bez reakce.

Proč to platí i mezi vedoucími

Mocenská asymetrie není jen mezi vedoucími a dětmi. Existuje i uvnitř týmu vedoucích. Je mezi hlavním vedoucím a začínajícím praktikantem, mezi oblíbenou veteránkou a nováčkem, který se teprve rozkoukává. I tady platí, že ne každý se cítí stejně svobodně říct „ne“ nebo pojmenovat, co mu vadí.

Co z toho vyplývá

Zodpovědnost za udržení bezpečných hranic vždy leží na tom, kdo je v mocensky silnější pozici. Vedoucí nemůže čekat, že dítě samo jasně řekne, že mu něco vadí. Možná to neumí pojmenovat, možná se bojí reakce, možná je prostě zamrzlé. Obdobně to platí v týmu vedoucích.

Právě proto nestačí říkat „u nás se to nestane“ nebo „naše děti by přišly říct“. Je potřeba mít nastavena jasná pravidla, připravený tým a prostředí, kde se každý – dítě i vedoucí – mohou bezpečně ozvat.

Vztahy na táboře a mocenská asymetrie v praxi

Táborová láska je pro mnoho dospívajících lákavá představa. Noví lidé, společná dobrodružství, táborová bublina. Někdo v ní pravděpodobně zažije své první zamilování. Možná že mu vydrží i poté, co táborová bublina praskne a všichni se vrátí do svých realit. To je přirozené. Problém nastává ve chvíli, kdy k romantické nebo sexuální náklonnosti dochází mezi někým z tábornic či táborníků a vedoucích, a to i tehdy, kdy mezi nimi není velký věkový rozdíl nebo kdy vedoucí osoba byla ještě minulý rok v pozici tábornice či táborníka. Přesunem do vedoucí pozice vzniká mocenská asymetrie, kterou nelze přehlížet.

Jak jsme popsali výše, dítě na táboře není ve zcela svobodné pozici. Nemůže jen tak odejít. **Může mít strach, že o své místo na táboře přijde.** Může se cítit poctěno pozorností oblíbeného vedoucího a nemusí vůbec rozpoznat, že situace není v pořádku. A souhlas daný v takovém prostředí nemusí být skutečně svobodný.

„Hlavní vedoucí tábora byli velice profesionální. Věděli, že se nám mladým holkám (15 let) líbí jejich pozornost, ale měli velkou reflexi toho, jak se mají v takových situacích chovat. Proto, ačkoliv byli milí a i na oko flirtovali, zachovávali velice jasně hranice. Měli však v týmu pomocné vedoucí stejného věku. (...). Jeden z nich však tuto profesionalitu neměl. A proto naše, ale hlavně moje chování k němu bylo interpretováno jinak, o dost méně profesionálně. A tak z nevinného flirtu, kdy po něm pokukuje 15letá slečna, se nakonec vyklubal milostný dopis, ve kterém mi popisoval, jak by mě chtěl vidět nahou a sahat na mě. Tento dopis mi ještě ke všemu zaslal v rámci táborové hry. Pocit absolutní bezbrannosti. Protože s hlavními vedoucími se člověk cítil bezpečně. My všechny jsme věděly, že na ně můžeme mrkat, ale že se nám nic nestane, protože oni tu situaci zvládnou a vyřeší ji tak, jak se má. Mile, ale s řádným odstupem. Takle hranice se zlomila a důvěra ve všechny dospělé na táboře byla zlomena. Situaci jsem hlavními vedoucími řekla až další rok, když začali plánovat další tábor. Slíbili, že ho na něj už nevezmou. Nevím ale, jak to dopadlo. Na tábor jsem už nejela.“

„Na tomhle táboře byly vztahy či nějaké menší úlety mezi dospělými vedoucími a holkami 12–14 let běžné. Doteď nechápu, že to nikdo neřešil. Teď je mi 31 let a při každé vzpomínce na tyhle události se mi udělá zle. Svoji dceru nikdy na tábor nepošlu.“

Normalizace vs. tabuizace

Normalizace vztahů začínajících mocenskou asymetrií není v pořádku. Stejně nebezpečná je ale i úplná tabuizace pocitů. Pocity náklonnosti zakázat nejde, ale pokud se o nich nesmí mluvit, vedoucí s nimi zůstávají sami a nemají oporu týmu při držení hranic. Ideální je vytvořit v týmu takové prostředí, kde je možné otevřeně sdílet, že někdo k někomu pociťuje náklonnost, stejně tak jako antipatie. Tým pak může pomoci udržet hranice, nabídnout radu či podporu a dohlédnout na to, že nikdo není protežován, nebo naopak znevýhodňován.

Pocity sice zakázat nejde, nastavit pravidla chování ale ano.

Jak by měla taková pravidla vypadat?

• **Jak to vypadá v praxi: vedoucí a tábornice nebo táborník – malý nebo žádný věkový rozdíl**

V tomto případě by mělo platit jasné pravidlo: S projevem náklonnosti a případným navázáním vztahu je třeba počkat až po skončení tábora. Časový odstup a změna prostředí ukáže, jestli bylo okouzlení situační či ovlivněné pozicí autority. Může také alespoň částečně narovnat původní mocenskou nerovnost.

• **Jak to vypadá v praxi: vedoucí a tábornice nebo táborník – větší věkový rozdíl**

Pokud se k mocenské asymetrii přidá ještě výrazný věkový a zralostní rozdíl, platí přísnější pravidlo: Náklonnost není možné vyslyšet ani s časovým odstupem. V takovém případě totiž nemůžeme mít jistotu, že souhlas je skutečně svobodný a odvolatelný.

„Bylo mi 13. Náš oddílový vedoucí (28 let) mi od začátku nadbíhal, projevoval náklonnost, dával najevo, jak jsem dospělá, speciální a jiná než ostatní (...) Věděla jsem, že to není správné, protože já byla dítě, ale stále mě ujišťoval, že je to takhle v pořádku. Mně to samozřejmě lichotilo, cítila jsem se důležitě a dospěle. Jezdil za mnou a byl moje první intimní zkušenost, i přesto, že já nechtěla. Ale nechtěla jsem ho zklamat, protože jsem věděla, že jako dospělý chlap tyhle věci očekává (...) Vzpomínky na ty chvíle s ním se mi zaryly do paměti napořád.“

Tato výpověď ilustruje, jak funguje grooming, tedy postupné budování pocitu výjimečnosti a zvláštního vztahu, které dítě znejistí a ztíží mu rozpoznání, že něco není v pořádku.

Zodpovědnost je vždy na vedoucím

Zodpovědnost za držení hranic má vždy ten, kdo je v mocensky silnější pozici – tedy vedoucí. Pokud dospívající projevuje náklonnost, vedoucí ji v žádném případě neopětuje a svěřit se někomu z týmu. Podle konkrétní situace pak tým společně rozhodne, jak situaci citlivě řešit – zda přímo s dospívajícím nebo přes důvěrníci či důvěrníka.

Tato výpověď ukazuje, jak zásadní je, aby hranice držel celý tým – ne jen hlavní vedoucí. Jeden člověk, který pravidla nedodrží, může zbourat důvěru, kterou ostatní budovali celý tábor.

Mocenská asymetrie platí i mezi vedoucími

Ani mezi dvěma vedoucími nemusí být vztah zcela rovnocenný. Věk, zkušenost, oblíbenost ve skupině nebo délka působení na táboře – to vše hraje svou roli. Myslete proto i na bezpečí mladších a méně zkušených vedoucích.

„Byla jsem v 16 letech poprvé jako praktikantka na táboře, kam jsem jezdila od cca 8 let. (...) Jednou za mnou přišel do mého pokoje, když jsem zrovna vylezla ze sprchy zabalená v ručníku. Ten mi bez zeptání nadzvedl a komentoval, že se holím v rozkroku. (...) Když jsme šli spát, začal mě osahávat a snažil se mě líbat. Já jsem ho odstrčila a odmítla. Urazil se, odešel spát k dětem. (...) Ráno mě ponižoval před celým oddílem.“

Co je souhlas a proč na něm záleží

Souhlas je základ každé zdravé interakce, a to nejen v sexuální oblasti, ale i při jakémkoli fyzickém kontaktu. Na táboře to platí dvojnásob. Děti se ocitají v prostředí, kde jsou závislé na ostatních, a jak již bylo řečeno, ne vždy mají dostatek zkušeností nebo odvahy říct, co jim je nebo není příjemné.

Souhlas má být:

- **Nadšený** – ne jen absence odporu, ale aktivní zájem.
Pokud si nejste jistí, jestli druhý souhlasí, pravděpodobně nesouhlasí.
- **Informovaný** – člověk ví, s čím souhlasí.
- **Konkrétní** – souhlas s jednou věcí není souhlas se vším.
- **Dobrovolný** – bez nátlaku, bez strachu z důsledků.
- **Odvolatelný** – kdokoliv může kdykoliv změnit názor, a to i uprostřed situace.
- **Důležité: Mlčení není souhlas**

Častým omylem je předpoklad, že pokud někdo neřekne jasné „ne“, tak souhlasí. Ve skutečnosti nesouhlas vyjadřujeme mnoha způsoby – vyhýbavou odpovědí, řečí těla, pasivitou, tichem... **Výzkumy ukazují, že až v 70 % případů sexuálního násilí dochází u oběti k paralýze – tělo zamrzne a člověk není schopen ani mluvit, ani se bránit.** To není souhlas. To je šok.

Stejně tak platí, že souhlas nelze předpokládat. Flirtování, typ oblečení, přijetí pozvání nebo předchozí zkušenost – nic z toho automaticky neznamená souhlas k čemukoliv dalšímu. A souhlas daný pod nátlakem nebo pod vlivem alkoholu nebo jiných látek není platný souhlas.

Zodpovědnost je vždy na tom, kdo iniciuje

Ujistit se, že druhý skutečně souhlasí, je vždy zodpovědností toho, kdo aktivitu zahajuje nebo posouvá dál. Ne druhé strany. Pokud si nejste jistí, zeptejte se. Je to jednodušší, než se zdá, a rozhodně lepší než přešlápnout hranici někoho druhého.

Na táboře navíc platí

Dítě mladší 15 let nemůže mít legálně sex. Vedoucí, starší tábornice nebo táborník, kteří toto překročí, se dopouští nevhodného chování, narušují sociálního bezpečí a dopouští se především trestného činu – bez ohledu na to, jak situace vypadala nebo co dítě říkalo. Jak se zmiňujeme v části o mocenské asymetrii, i u starších dospívajících je potřeba počítat s tím, že jejich souhlas může být ovlivněn tlakem situace, závislostí na vedoucím nebo strachem z důsledků. Dobrovolný souhlas v prostředí mocenské nerovnosti je vždy potřeba brát s velkou opatrností. Některé země toto reflektují i ve své legislativě a věková hranice, kdy může člověk dát souhlas k sexuální aktivitě, se zvyšuje, pokud je jeden vůči druhému v pozici autority, např. role vyučující a studující.

Sexuální násilí – co to je a jak ho rozpoznat

Sexuální násilí je jakýkoliv sexuální kontakt nebo chování, ke kterému dochází bez svobodného souhlasu všech zúčastněných. Neprojevuje se vždy fyzickým násilím nebo viditelným odporem oběti. Jak uvádíme v části o souhlasu, člověk může v situaci ohrožení reagovat strnutím a být paralyzován strachem. Navenek pak může působit pasivně nebo dokonce dojmem, že spolupracuje. Absence odporu však neznamena souhlas a nic nemění na tom, že se jedná o násilí.

Od roku 2025 tuto skutečnost reflektuje i česká legislativa:

§ 185 Znásilnění: Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (...) nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

§ 185a Sexuální útok: Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná jiný pohlavní styk (...) nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody až na pět let.

Klíčová je změna oproti předchozí úpravě. Zákon nově jako znásilnění nevnímá pouze případy, kdy se oběť fyzicky bránila. Postačí, že nesouhlas byl nějakým způsobem seznatelný – tedy rozpoznatelný. A bezbrannost nově zahrnuje i zamrznutí – mimovolnou reakci těla na ohrožení. Pokud tedy člověk na sexuální iniciativu nereaguje a chybí reciprocita, jde také o sexuální násilí.

Kdo páchá sexuální násilí

Častým omylem je představa, že sexuální násilí páchají cizí lidé na opuštěných místech. Podle statistik Policie ČR a výzkumů organizace Persefona se pachatel a oběť znají až v 90 % případů znásilnění. V případě dětí jde velmi často o někoho z blízkého okolí – člena či členku rodiny, trenéra či trenérku, vedoucí osobu nebo jiného člověka, kterému dítě důvěřuje. Právě proto je sexuální násilí na táborech tak závažné téma – často se ho dopouští někdo, komu dítě důvěřuje a na kom je závislé.

⚠ Následující výpověď popisuje sexuální zneužití nezletilé, včetně paralýzy jako reakce na násilí. Pokud potřebujete, přeskočte ji a pokračujte textem níže.

„O několik dnů později v noci, dlouho po večerce, mě (15 let) najednou vzbudily něčí ruce na mém těle. Někdo byl se mnou v posteli, líbal mě a osahával. Byl cítit alkoholem a zvratkami. Když jsem se víc probrala, došlo mi, že je to vedoucí XY (24 let). Nebránila jsem se a opětovala to. Po chvíli jsem měla pocit, že by situace měla pokračovat dál určitým způsobem. Měla jsem s ním proto orální sex. Byla jsem u toho celou dobu zamrzlá a neměla z toho žádný fyzický požitok (...) Ráno nás přišel vzbudit jiný vedoucí. Otevřel dveře a zděšeně se na nás díval. Vedoucí XY se vzbudil a mlčky vypadnul z chatky oknem. Druhý vedoucí šel budít další chatky (...) Nikdo nic neřešil a dělalo se jakoby nic.“

Tato výpověď ilustruje hned několik klíčových věcí. Popisuje, jak vypadá paralýza: dívka se nebránila, dokonce reagovala, ale popisuje situaci tak, že byla „zamrzlá“. To není souhlas. Za povšimnutí stojí i to, jak zásadní je reakce okolí: vedoucí, který situaci ráno viděl, nezasáhl. Tím se stal součástí problému. Právě proto potřebujete jako tým vědět, jak v obdobné situaci z pozice vedoucích postupovat.

Co je grooming

Grooming je postupný proces, při kterém si dospělý záměrně buduje důvěru dítěte a často i jeho rodiny nebo okolí s cílem dítě zmanipulovat a sexuálně zneužít. Grooming nebývá náhlý a zpočátku ani násilný. Na začátku naopak vypadá přátelsky, láskyplně a nevinně. Právě proto ho tak snadno přehlédneme. Na táboře je grooming obzvláště zákeřný, protože táborové prostředí samo o sobě přirozeně vytváří blízké vztahy mezi vedoucími a dětmi. Vedoucí osoba, která dítěti věnuje zvláštní pozornost, nemusí okolí připadat nijak podezřelá – naopak může působit jako skvělá, pečující a oblíbená.

Typické znaky groomingu:

- **vyčleňování dítěte z kolektivu**, budování pocitu výjimečnosti a zvláštního vztahu,
- **nadměrná pozornost**, dárky, výsady oproti ostatním dětem,
- **postupné posouvání hranic fyzického kontaktu** – co začíná jako objetí, může postupně gradovat, budování závislosti a loajality – „jen ty mi rozumíš“, „tohle je naše tajemství“,
- **izolace** od ostatních dospělých a kamarádů a kamarádek.

„Bylo mi 13. Náš oddílový vedoucí (28 let) mi od začátku nadbíhal, projevoval náklonnost, dával najevo, jak jsem dospělá, speciální a jiná než ostatní (...) Stále mne ujišťoval, že je to takhle v pořádku. Mně to samozřejmě lichotilo, cítila jsem se důležitě a dospěle. Jezdil za mnou a byl moje první intimní zkušenost, i přesto, že já nechtěla. Ale nechtěla jsem ho zklamat, protože jsem věděla, že jako dospělý chlap tyhle věci očekává (...) Vzpomínky na ty chvíle s ním se mi zaryly do paměti napořád.“

„Na táboře se o mě vedoucí začal zajímat. Věnoval mi speciální pozornost, dopřával mi pocit výjimečnosti. Říkal mi, jak jsem krásná, že jsem jeho televizní hvězda. Dotýkal se mě, chtěl po mě pusy. Ně někde tajně, přede všemi. Já byla naprosto nepoučené dítě a byla vděčná za pozornost. Cítila jsem se poctěně. Ostatní nezasáhli. Viděla to spousta lidí, vedoucí, starší táborníci, všichni mlčeli. Predátor si chystal prostor. Děsí mě, co měl tehdy v plánu. Mě tehdy zachránila náhoda. Něco mi slíbil, nedodržel to a já se urazila. Zbytek tábora jsem se mu vyhýbala.“

Tyto výpovědi ukazují, jak grooming funguje v praxi – dítě si neuvědomuje, že je manipulováno, cítí se výjimečně a loajálně. Právě proto grooming tak těžko rozpoznává nejen okolí, ale i samotná oběť.

Co z toho vyplývá pro váš tým

Sexuální násilí a grooming se mohou objevit i na táboře s dobrou pověstí a zkušeným týmem skvělých vedoucích. Nejúčinnější ochranou proto není podezíravost ani plošná kontrola, ale budování prostředí, ve kterém děti vědí, že se mohou bezpečně ozvat, a vedoucí vědí, jak reagovat, když si všimnou něčeho znepokojivého. Právě proto je důležité mít jasně nastavená pravidla pro celý tým. Tomu se věnuje zbytek této brožury.

Další formy nevhodného chování na táboře

Sexuální obtěžování a násilí patří mezi závažné formy nevhodného chování. Nejde však o jediné projevy, které mohou dětem i vedoucím na táboře ublížit. Sociální bezpečí může narušovat také řada dalších podob nevhodného chování, které je potřeba umět pojmenovat, rozpoznat a řešit.

Šikana

Šikana je opakované ubližování, při kterém je oběť v nevýhodné pozici a nemůže se sama účinně bránit. Na táboře může mít podobu:

- fyzického násilí (bití, strkání, braní věcí...),
- verbálního násilí (nadávky, zesměšňování, vyhrožování...),
- vztahové šikany (záměrné vyčleňování z kolektivu, šíření pomluv, manipulace s přátelstvími...),
- kybernetické šikany (pokud jsou na táboře povoleny telefony, může probíhat i online).

Šikana se na táboře může snadno schovat za věty jako „jen jsme si dělali srandu“ nebo „to je přece táborová tradice“. Právě proto je důležité rozlišovat mezi legrací a chováním, které někomu ubližuje. Rozhodující není záměr toho, kdo situaci iniciuje, ale dopad na člověka, vůči němuž je namířena.

Nenávistný projev

Nenávistný projev je jakékoliv vyjadřování, které útočí na člověka nebo skupinu lidí na základě jejich identity – pohlaví, sexuální orientace, genderové identity, etnicity, náboženství, zdravotního stavu nebo jiných charakteristik. Na táboře se může projevit jako:

- homofobní nebo transfobní nadávky a vtipy,
- rasistické komentáře nebo gesta,
- sexistické poznámky o tom, co je „pro holky“ a co „pro kluky“,
- zesměšňování něčího těla, vzhledu nebo zdravotního stavu.

„Jako dítě jsem opravdu neodpovídal maskulinním stereotypům, a tak jsem se hned setkal s homofobními nadávkami – u většiny jsem ani nevěděl, co to znamená, bylo mi 7–9 let. Někteří starší kluci mě začali i fyzicky napadat, předvádět znásilnění – když jsem přece teplej, tak to přece chci. Svěřil jsem se s tím hlavnímu vedoucímu, který to bagatelizoval a neudělal nic. Dodnes to považuju za jeden z nejtraumatičtějších momentů mého dětství.“

Nenávistný projev není „jen vtip“. I když ho tak zamýšlí ten, kdo ho říká, může mít vážný dopad na člověka, do kterého se trefuje, a to zvláště když se ho dotýká osobně.

Psychické násilí a zneužití autority

Psychické násilí ze strany vedoucích se snadno přehlídí, zejména proto, že může působit jako součást zdánlivě výchovných postupů. Patří sem:

- **ponižující nebo zesměšňující tresty před ostatními,**
- **vydírání a vyhrožování** – „když to neuděláš, příští rok už nepojedeš“,
- **favoritismus** – otevřené protěžování některých dětí na úkor jiných,
- **záměrné ignorování nebo vyčleňování dítěte z kolektivu vedoucí osobou.**

„Každý den při nástupu byly ztráty a nálezy. Kdo tam něco měl, dostal úkol, aby tu věc dostal zpět. Někdo třeba jen dřepy, ale většinou si museli vybrat kluka nebo holku a dát jim pusu nebo podobný fyzický úkol. Zpětně když nad tím přemýšlím, bylo to fakt nevhodné.“

Co mají všechny tyto formy společného

Všechny výše popsané formy nevhodného chování narušují pocit bezpečí dítěte na táboře. Všechny vyžadují podobný přístup: jasná pravidla, připravený tým, který umí zasáhnout, a prostředí, ve kterém se dítě nebojí říct, že se mu něco děje.

Týmová příprava před táborem

Tato část brožury vás provede tím, co je možné udělat pro podporu bezpečnějšího prostředí ještě předtím, než postavíte první stan.

Bezpečnější tábor nevzniká náhodou. Vzniká tím, že si tým vedoucích před odjezdem společně ujasní, co bezpečné prostředí znamená, jak ho chce vytvářet a co udělá, když někdo bezpečí na táboře narušuje.

Tato část brožury vás provede půldenní přípravou s týmem. Najdete zde:

- **úvod do tématu** – aktivity, které pomohou týmu pochopit, co je sociální bezpečí a proč se jím budete zabývat,
- **nastavení pravidel** – jak společně sestavit táborová a týmová pravidla,
- **přípravu na konkrétní situace** – nácvik toho, jak zasáhnout, když uvidíte problematické chování, a jak reagovat, když se vám někdo svěří.

Aktivity v této části by měl s týmem vést alespoň jeden facilitátor nebo jedna facilitátorka. Tento člověk si aktivity předem přečte a připraví. Nemusí to být odborník či odbornice na dané téma – brožura vám poskytne přesný návod, co říct a jak reagovat i v náročných chvílích.

Vyhradte si na přípravu **půl dne** – ideálně několik týdnů před táborem, ne těsně před odjezdem.

Ideálně by si všichni členové a členky týmu měli přečíst teoretický úvod v první části brožury ještě před společnou přípravou. Pokud to není možné, měl by teoretický úvod důkladně znát alespoň facilitátor nebo facilitátorka. Bude potřebovat rozumět zejména třem tématům, která se v aktivitách opakovaně objevují:

- **mocenská asymetrie** – proč ji na táboře nelze odstranit ani dobrou vůlí a proč odpovědnost leží vždy na člověku v silnější pozici,
- **souhlas** – co znamená skutečně svobodný souhlas a proč mlčení nebo pasivita souhlas nejsou,
- **grooming** – jak vypadá a proč ho okolí tak snadno přehlédne.

Ve facilitačních poznámkách u každé aktivity najdete klíčové body, které byste měli být schopni týmu vysvětlit vlastními slovy, pokud se téma otevře.

Pokud si nejste jistí, zda teorii dostatečně rozumíte, přečtěte si úvod dvakrát nebo si najděte někoho z týmu, kdo si úvod také přečte a bude vám při přípravě oporou.

BLOK 1: CO CHCEME VYTVOŘIT

Čas: 45 minut

Cílem tohoto bloku je sjednotit tým v tom, co bezpečné prostředí na táboře znamená a proč se jím budete zabývat. Není to jen teoretický úvod – je to základ, ze kterého vychází vše ostatní. Tým, který sdílí stejné hodnoty a rozumí tomu, proč pravidla nastavuje, je mnohem lépe připraven je skutečně dodržovat.

AKTIVITA: BEZPEČNĚJŠÍ PROSTOR JE...

Čas: 20 minut

Materiály: flipchartový papír, fixy

Základ k tématu: „Bezpečnější prostor neznámá, že se na táboře nemůže stát nic špatného. Znamená to, že děláme vše pro to, aby se každý mohl cítit přijímaný a v bezpečí a aby věděl, na koho se obrátit, když zažívá něco nepříjemného. Nikdy nejde o hotový stav. Je to něco, co společně tvoříme každý den.“

Napište na flipchart nedokončenou větu:

„BEZPEČNĚJŠÍ PROSTOR JE...“

Dejte týmu 5 minut na to, aby větu doplnil – každý může přidat slovo, větu, obrázek nebo asociaci. Neexistuje špatná odpověď. Aktivitu není třeba koordinovat. Každý jednoduše píše nebo kreslí to, co ho napadne.

Po pěti minutách se společně zastavte a projděte, co na flipchartu vzniklo.

Facilitační poznámky

Otázky k diskuzi – ptejte se postupně, nespěchejte:

- Začněte otázkou: „Proč říkáme bezpečnější prostor a ne bezpečný?“

Nechte tým přijít na odpověď sám. Pokud se diskuze zastaví, můžete napovědět: „Je vůbec možné vytvořit stoprocentně bezpečné prostředí?“ Z diskuze by mělo vyplynout, že bezpečnější prostor není nikdy hotový stav – je to něco, o co je potřeba průběžně usilovat a co tvoříme společně.

- Pokračujte otázkou: „Kdo se na tvorbě bezpečnějšího prostoru podílí?“

Nechte tým odpovědět. Pokud nezazní, doplňte: všichni vedoucí starší i mladší, táborníci a tábornice, rodiče, zázemí tábora.

- Uzavřete otázkou: „A co pro to konkrétně můžeme udělat?“

Nechte tým brainstormovat. Jeden z nápadů by měl být „nastavit si jasná pravidla“ – to vás přirozeně posune do dalšího bloku.

Co dělat, když diskuze vázne:

Někdy tým téma odbyde rychle nebo upadne do ticha. Může to být ostych, únava nebo jednoduše to, že lidé nevědí, kde začít. V takovém případě zkuste: „Vzpomeňte si na tábor, kde jste se cítili opravdu dobře. Co tam bylo jinak?“ Osobní vzpomínka téma otevře lépe než abstraktní otázka.

Co dělat, když diskuze naopak ujede:

Někdy se skupina rozjede a začne řešit konkrétní příběhy nebo minulé situace. To je cenné, ale může to pohltit celý čas. Řekněte: „*To je důležité – teď si to poznamenám a v další části na to navážeme.*“ Poznamenejte si téma na flipchart a pokračujte.

Co dělat, když někdo projeví silnou emoční reakci:

Dejte mu prostor a nabídněte přestávku. Není vaším úkolem situaci terapeuticky řešit. Vaším úkolem je člověka vidět a nenechat ho s tím samotného. Stavte se za ním individuálně po skončení bloku.

Ukončení aktivity:

Aktivitu uzavřete větou, která skupinu vrátí zpět do přítomnosti a plynule přejde k dalšímu tématu:

„Dobře. Teď víme, co chceme vytvořit. Pojďme se podívat na to, jak to ukotvit v konkrétních pravidlech.“

BLOK 2: TÁBOROVÁ PRAVIDLA

Čas: 60 minut

Materiály: flipchartový papír s předkresleným semaforem, fixy, případně vytištěné kartičky s návrhy pravidel

Cílem tohoto bloku je společně sestavit táborová pravidla – tedy konkrétní dohody o tom, jak se na táboře chováme a co se stane, když někdo pravidla poruší. Pravidla, na kterých se tým podílí, jsou pravidla, která tým skutečně drží.

Jak blok vést:

Začněte sestavením semaforu – to je základ. Pak si v rámci diskuze vyhradte prostor specificky pro tato tři témata. Každé si zaslouží vlastní čas, i kdyby jen krátký:

- **Vztahy a náklonnost** – kdo s kým může na táboře flirtovat nebo navázat vztah a co dělat, když k náklonnosti dojde
- **Alkohol** – jaká jsou pravidla pro pití alkoholu vedoucími
- **Nevhodné tresty a hry** – co je přijatelné a co ne

Tato témata nezazní sama od sebe – je potřeba je otevřít záměrně.

AKTIVITA: TÁBOROVÝ SEMAFOR

Čas: 25 minut

Na flipchart nakreslete nebo předem připravte semafor se třemi zónami:

- **ZELENÁ** – táborová pravidla
Chování, které na táboře chceme a ke kterému se zavazujeme.
- **ORANŽOVÁ** – prostor pro učení
Chování, které není v pořádku, ale řeší se domluvou a omluvou.
Každý může udělat chybu – důležité je se z ní poučit.
- **ČERVENÁ** – toto na táboře nemá místo
Chování, za které nestačí omluva a které má závažné důsledky – včetně možnosti odjet domů.

Facilitační poznámky:

Nepředkládejte hotový seznam – nechte tým navrhnout: „Co patří do zelené zóny? Jak chceme, aby se k sobě lidé chovali?“ Pak oranžová: „Co jsou věci, ze kterých se dá poučit?“ Pak červená: „Co je za

hranou omluvy? Co vede k odjezdu domů?“ (sem typicky patří: fyzické a sexuální násilí, obtěžování, nenávislné projevy, krádež, ničení majetku). Když se tým neshodne: „Vidím, že na tom nemáme shodu. Pojdme se domluvit, jak s tím naložíme – nejasné pravidlo je horší než žádné.“ Ukončení: přečtete semafor nahlas, zeptejte se, zda někdo zásadně nesouhlasí, a uzavřete: „**Tato pravidla jsou naše společná dohoda. Nikdo nám je nenařídil – nastavili jsme si je sami. Neseme za ně společnou odpovědnost.**“

Téma 1: Vztahy a náklonnost (10 min)

Facilitační poznámky:

Otevřete: „Může vedoucí navázat romantický vztah s táborníkem/tábornicí?“ Nechte zaznít názory, pak: „Je přirozené se na táboře zamilovat. Problém není v pocitech – problém je v tom, co s nimi uděláme.“ Vysvětlete pravidlo: „Romantické a sexuální vztahy mezi vedoucími a táborníky či tábornicemi nejsou možné, ani při malém věkovém rozdílu. Důvodem je mocenská asymetrie.“ Pak pokračujte tématem normalizace vs. tabuizace: „Co když k náklonnosti dojde? Tabuizovat ji není řešení. Ideální je prostředí, kde lze říct: líbí se mi táborník, nevím, co s tím. Tým pak pomůže hranice hlídat.“

Základ k tématu – malý věkový rozdíl:

I při malém rozdílu vzniká přesunem do vedoucí pozice asymetrie. S projevem náklonnosti počkat až po táboře.

Základ k tématu – větší věkový rozdíl:

Náklonnost nelze projevovat ani s odstupem po skočení tábora. Nemáme jistotu, že souhlas ke vztahu či romantice by byl svobodný a odvolatelný.

Základ k tématu – náklonnost ze strany dítěte:

Zodpovědnost je vždy na vedoucím nebo vedoucí. Ti romantickou náklonnost nesmí opětovat a ideálně by se měli diskrétně svěřit týmu vedoucích. Dítě v takovém případě může zažít stud a nepříjemné pocity z odmítnutí; pomozte mu to unést a vysvětlete, že hranice a pravidla jsou kvůli bezpečí dětí.

Téma 2: Alkohol (10 min)

Proberte pravidla pro pití alkoholu vedoucími. Je v pořádku dát si pár piv u táboráku? Jaký to má dopad na děti spící opodál? Pro děti by alkohol neměl být přístupný vůbec.

Facilitační poznámky:

„Jaká by u nás měla být pravidla?“ Pak: „Alkohol hraje často roli v mnoha případech nevhodného chování. Nemusíme být abstinenti, ale pojdme se bavit o hranicích.“ Ideální varianta je tábor bez alkoholu. Pokud není možné se na tom dohodnout, pojmenujte aspoň následující: vedoucí nikdy nesmí být opilý či opilá (musí umět reagovat na krizi); alkohol nesmí být přístupný dětem; děti by nás u pití alkoholu neměly vidět a neměly by na nás poznat, že jsme nějaký alkohol měli – neměl by z nás například být cítit.

Základ k tématu – alkohol:

Snižuje schopnost rozpoznat vlastní i cizí hranice. Vedoucí pod vlivem alkoholu hůř vyhodnocují situace a mohou překračovat hranice, aniž si to uvědomují.

Téma 3: Nevhodné tresty a hry (10 min)

Facilitační poznámky:

„Hráli jste někdy hru, u které vám zpětně přišlo, že nebyla v pořádku?“ Pak: „Hra je nevhodná, když někdo nemá možnost odmítnout nebo je namířena proti důstojnosti dítěte.“ Nepříjemné jsou tresty nebo hry, které dítě ponižují před ostatními, mají sexualizovaný podtext, působí bolest nebo neumožňují odmítnout účast. Pomocná otázka: „Kdybyste tu hru popsali rodičům dítěte – cítili byste se dobře?“

„Už první den jsme museli hrát Koště – na koho spadlo, tomu jste museli dát pusy. Stezka odvahy spočívala v tom, že jste nikdy nevěděli, kdy na laně potkáte penis.“

„Měli jsme sestavit co nejdelší provaz z oblečení – mohli jsme použít jen to, co jsme měli na sobě. Mladší sestru přesvědčovali, že když nemá prsa, může přispět i tričkem.“

Co si přenést do pravidel: U her s fyzickým kontaktem musí být vždy možnost se nezúčastnit nebo kdykoliv vystoupit signálem „STOP“, bez vysvětlování. Platí pro děti i vedoucí.

PŘESTÁVKA – 15 minut

BLOK 3: ROZMANITOST, TĚLO A IDENTITA

Čas: 30 minut

Na tábor jedou děti, které nějakým způsobem prožívají svou identitu a možná objevují svoji sexualitu. Mohou být v různé fázi puberty. Aby se každé dítě cítilo bezpečně, organizátorský tým by měl vytvářet prostředí respektující rozmanitost.

Stereotypy a inkluze

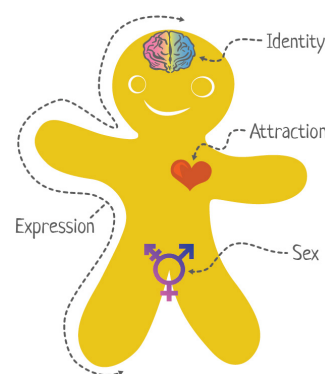
Facilitační poznámky:

„Existují u nás aktivity jen pro holky a jen pro kluky? Nebo jsou všechny pro všechny?“

Cíl diskuze: zvát do všech aktivit všechny děti bez ohledu na pohlaví či gender.

Tělo, identita a sexualita

- Pohlaví = tělo, které máme.
- Identita (gender) = jak se prožíváme.
- Sexualita = do koho se zamilováváme a kdo nás přitahuje.

Nebinární a trans děti

V dětských kolektivech se vyskytují i děti, které se identifikují jako nebinární nebo jsou trans. Znamená to, že pohlaví, které jim bylo určeno při narození, není v souladu s tím, jak samy vnímají svůj gender. K takovým dětem je potřeba přistupovat citlivě a aktivně se vymezit proti tomu, aby se jim ostatní vysmívali.

V praxi se setkáváme s obavou, že si děti mohou genderový nesoulad jen vymýšlet nebo dělat naschvály. Jak s tím zacházet? Nejsnazší je přijmout to, co po nás dítě chce – oslovovat ho jménem a zájmeny, které mu vyhovují. Dětem se skutečným genderovým nesouladem tím výrazně pomůžeme. A „vtipálky“ taková legrace většinou rychle přestane bavit, protože nenarazí na očekávanou reakci.

Pokud je pro váš tábor toto téma aktuální, můžete se obrátit na organizaci **Transparent**, která vám může pomoci zorientovat se v problematice blíže.

Pravidlo respektu k rozmanitosti, které můžete dát to táborového semaforu, komunikuje, že rozmanitost je vítaná. Nepatří sem komentování něčí orientace, identity, těla, barvy pleti či fyzické zdatnosti.

AKTIVITA: PŘIPRAVUJEME TÁBOR NA DOSPÍVAJÍCÍ TĚLO

Čas: 10 minut

Materiály: flipchart, fixy

Facilitační poznámky

Krátce uveďte téma:

„Pokud na náš tábor jedou dospívající, jejich tělo může zrovna procházet pubertou. Menstruace přichází průměrně mezi 12.-13. rokem, ale i dříve nebo později – někdo ji má slabou, někdo trpí silnými bolestmi. Kolem 13. roku se objevuje poluce, takzvané mokré sny. To všechno jsou přirozené projevy dospívání. Naším úkolem je připravit tábor tak, aby se kvůli nim nikdo necítil trapně nebo bezradně.“

Pak rozdělte flipchart na dvě poloviny a zadejte týmu otázku:

„Co všechno potřebujeme jako tábor zařídit nebo promyslet, aby se děti se svým dospívajícím tělem cítily komfortně?“

Nechte tým 5 minut brainstormovat. Zapisujte nápady. Pokud některé z těchto bodů nezazní, doplňte je:

- **Na koho se dítě obrátí**, když potřebuje pomoci nebo poradit (ideálně zdravotník/zdravotnice nebo důvěrník/důvěrnice) – a vědí to děti?
- **Možnost přeprat si věci** – kde si dítě může v soukromí vyprat spacák od menstruační krve nebo poluce?
- **Dostupnost menstruačních potřeb** pro kohokoliv, kdo je potřebuje a nemá s sebou vlastní.
- **Košě** – aby nebylo nutné vyhazovat potřeby na očíh ostatním.
- **Hygiena na puťáku a u latrín** – promyslet předem a informovat děti i rodiče.
- **Koupačka** – počítat s tím, že někdo může menstruat; nenutit se koupat ani vysvětlovat proč.

Základ k tématu – detabuizace

„Tím, že o menstruaci a dospívajícím těle mluvíme otevřeně a věcně, detabuizujeme něco na-prosto přirozeného. Dítě, které ví, na koho se může obrátit a že se za nic nemusí stydět, se cítí na táboře mnohem bezpečněji.“ Více informací o menstruaci a jak o ní mluvit s dětmi najdete v příručce Konsentu Menstruace.

BLOK 4: INTERVENCE – JAK ZASÁHNOUT, KDYŽ NĚCO VIDÍM

Čas: 45 minut

Navzdory snaze o prevenci nevhodného chování k němu může a pravděpodobně někdy bude na táboře docházet. To se děje téměř v každém kolektivu. Je proto potřeba vědět, jak v takovém případě zasáhnout a reagovat.

AKTIVITA 1: EFEKT PŘIHLÍŽEJÍCÍCH A PĚT KROKŮ

Čas: 15 minut

Facilitační poznámky

Tato aktivita je převážně výkladová a diskuzní – provedete tým modelem a u každého kroku se zastavíte. Začněte vysvětlením: „Stává se, že pokud nevhodnému chování přihlíží více lidí, nikdo nezasáhne. Tomu se říká efekt přihlížejících. Je to fenomén, který je dlouhodobě zkoumán v rámci sociální psychologie.“

„Na táboře se o mě vedoucí začal zajímat. Věnoval mi speciální pozornost, dopřával mi pocit výjimečnosti. Říkal mi, jak jsem krásná, že jsem jeho televizní hvězda. Dotýkal se mě, chtěl po mě pusy. Ne někde tajně, přede všemi. Já byla naprosto nepoučené dítě a byla vděčná za pozornost. Cítila jsem se poctěně. Ostatní nezasáhli. Viděla to spousta lidí – vedoucí, starší táborníci, všichni mlčeli.“

Seznamte tým s modelem intervence. Pokud nastane situace, která vyžaduje intervenci přihlížejících, musí podle tohoto modelu dojít k pěti krokům, aby oběti někdo pomohl. U každého kroku se zastavte a propojte ho s tím, co jste už jako tým probrali.

- **Krok 1 – Někdo si situace musí všimnout.** K tomu je potřeba, aby vedoucí byli pozorní k tomu, co se v táborovém prostředí děje, a aktivně věnovali pozornost tomu, jak se k sobě děti a dospívající chovají.
- **Krok 2 – Situaci je potřeba vyhodnotit jako nouzovou,** tedy takovou, která vyžaduje zásah vedoucích. V tomto kroku máme mnohdy tendenci zpochybňovat svůj úsudek. Napadají nás myšlenky typu „to je určitě jenom sranda“ nebo „budu za blbce, když do toho vstoupím“. Pokud situaci s námi přihlíží ještě další vedoucí, kteří také zůstávají pasivní, podpoří to v naši nejistotu. Máme totiž tendenci posuzovat správnost chování podle chování druhých. Pokud nikdo nereaguje, můžeme si začít myslet, že asi vědí něco, co my ne – a proto také nezareagujeme.

Právě proto je užitečné se jako tým zcitlivět k tomu, jaké situace mohou být obtěžující. A právě proto jste prošli sladovací aktivitu a nastavili si pravidla – abyste věděli, jaké prostředí chcete vytvářet a jaké konkrétní chování může být obtěžující.

• **Krok 3 – Někdo za situaci musí převzít zodpovědnost.** Ve skupině totiž může docházet k rozptýlení pocitu zodpovědnosti. Jinak řečeno, máme dojem, že by to měl asi řešit „někdo jiný, někdo kompetentnější, někdo, kdo má zrovna službu“. Doporučujeme nastavit si pravidlo, že v tomto má „službu“ celý tým vedoucích po celou dobu tábora.

• **Krok 4 – Je potřeba vědět, jak zasáhnout.** Často nereagujeme prostě proto, že nevíme jak. Proto je součástí tohoto bloku i nácvik intervencí (Aktivita 2).

• **Krok 5 – Teprve pokud všechny čtyři kroky proběhnou, nastává pátý: pomoc.**

Na závěr aktivity zdůrazněte klíčové zjištění z výzkumů:

„Stačí jeden aktivní přihlížející, který udělá první krok – do situace vstoupí – a tím pro ostatní rozhrěší dilema, zda jde o situaci, která zásah vyžaduje. Jakmile to udělá, je pravděpodobné, že na to nezůstane sám a ostatní se k němu přidají. Nastavme si proto pravidlo: pokud si všimnu, že někdo něco řeší, jdu se aktivně zapojit a nabídnout svou pomoc.“

Jak zasáhnout

Když z pozice vedoucích zaregistrujete nouzovou situaci, je potřeba zasáhnout tak, abyste chování zastavili a vytyčili hranice. Prioritou je nejdřív zajistit bezpečí tomu, jehož hranice jsou v dané situaci překračovány a kdo se cítí nepříjemně. Měli byste projít těmito kroky:

- **Zastavte situaci.** (Jak na to? Viz dvě strategie níže.)
- **Zjistěte, jak se cítí a co potřebuje** ten, komu bylo ublíženo.
- **Vysvětlete tomu, kdo se zachoval nevhodně, proč to není v pořádku** a podle toho, jestli je chování v oranžové nebo červené zóně, vyvoďte konsekvence.
- **Oranžová zóna** – dospívající dostane zpětnou vazbu, projeví, že chápe svou chybu, omluví se a poučí se z ní.
- **Červená zóna** – situaci řešte ve spolupráci s dalšími vedoucími a společně rozhodněte o důsledcích.
- **Nezapomínejte na dětské přihlížející** – pokud chování přihlížely další děti, jděte za nimi a ujistěte je, že situaci řešíte, aby věděly, že takové chování netolerujeme.

Strategie 1: Přímá konfrontace

Vstupte do situace s oznamovací větou typu: „Tohle chování není v pořádku a je proti táborovým pravidlům, na kterých jsme se tu společně domluvili, že je budeme dodržovat.“ Mluvte za sebe, případně za táborová pravidla.

Důležité:

Nevtahujte do řešení toho, jehož hranice jsou překračovány, slovy: „*Tady Marušce/Honzíkovi je očividně nepříjemné, jak se chováš.*“ Dostali byste je tím do situace, kdy se musí vůči chování vymezit. Berte to tak, že kdyby pro ně vymezení bylo možné, už by to udělali. Možná se bojí, aby se chování nestupňovalo v šikanu, možná se v minulosti vymezili a nemělo to efekt, možná jen chtějí zapadnout do kolektivu. Ať už je důvod jakýkoliv, pokud je k tomu donutí situace, dost možná nás v tom nechají a řeknou „*Nééé, to je v pohodě, mně to nevádí.*“ Je tedy lepší říct ze své pozice například: „*Tohle chování se mi nelíbí a je proti táborovým pravidlům. Přestaň s tím.*“ Popisujte a vymezte se vůči chování, nehodnoťte dítě jako osobu. Vyhněte se větám typu „*Jsi normální?*“ a nálepkování.

Strategie 2: Zastavení rozptýlením pozornosti a odložením řešení

V případě, že není možné do situace v daný moment vstoupit a chování okamžitě konfrontovat (například když se zrovna u táborového ohně předávají diplomy a konfrontace by příliš narušila atmosféru), můžeme chování zastavit tím, že situaci rozptýlíme. Někdy stačí fyzicky vstoupit do prostoru mezi děti. Další možností je dítě, které se chová nevhodně, pod nějakou záminkou ze situace odvést a o chování si s ním promluvit bokem.

Tato strategie je účinná pro zastavení chování. Musíme na ni ale navázat – později zajít za tím, komu bylo nepříjemně, zjistit, jak se cítí a co potřebuje, a v návaznosti na to zajít za tím, kdo se choval nevhodně, a dát mu zpětnou vazbu dle táborového semaforu.

AKTIVITA 2: NÁCVIK INTERVENČÍ

Čas: 30 minut

Materiály: vytištěné modelové situace

Zní to jasně? Pojdte si to vyzkoušet. Rozdělte se do skupin, každé skupince přiřadte jednu ze situací níže. Na konci broužury je máte vypsané k vytištění. Úkolem skupiny je vymyslet, jak by z pozice vedoucích reagovali a reakci si přímo vyzkoušet (ideálně sehrát). Po odehrání proberte, zda jste s takovým postupem v souladu napříč týmem a zda by ostatní něco doplnili nebo navrhli jiný postup. Situace si můžete upravit tak, aby co nejvíc odpovídaly vašemu táborovému prostředí. Níže najdete ideální popis reakce, který můžete doplnit jako facilitátoři poté, co skupinka předvede svou reakci a ostatní z týmu se k ní vyjádří.

Situace 1:

Vidím, že někdo utíká z koupelen s oblečením (mám pocit, že ho právě odnáší někomu, kdo se sprchuje).

- Útěk s oblečením zastavte a zjistěte, co se děje.
- Pokud někdo skutečně odnáší oblečení z koupelny, vymezte se vůči tomu a vysvětlete, že vtipy na něčí úkor na tábor nepatří.
- Nezapomeňte na dítě v koupelně – zajděte tam (případně delegujte na někoho z týmu) a doneste oblečení zpět.
- Až se obleče, zjistěte, jak se cítí a jak ho můžete podpořit. Snažte se zjistit, jestli nejde o opakující se chování (šikanu).
- Ujistěte ho, že takové chování na tábor nepatří a berete ho vážně. Zjistěte, jestli by ocenil omluvu od toho, kdo oblečení odnesl.

Situace 2:

Slyším, že se kluci posmívají holkám, že se nejdou koupat, protože „mají krámy“.

- Vůči posmívání se vymezte – připomeňte klukům, že na menstruaci není nic k posměchu.
- Vezměte si kluky stranou a vysvětlete, že menstruace je fyziologický proces, který stejně jako poluce nebo erekce nejde ovládat vůlí.

- Je projevem dospívání a zdraví a správná reakce na to, že někdo menstruuje, je buď žádná, nebo podpůrná. Někdo může mít velmi bolestivou menstruaci a potřebuje klid a podporu, ne posměch.

Situace 3:

Vidím, že si holky dělají srandu z kluků, že jim „stojí“ na koupáku.

- Vůči posmívání se vymezte – připomeňte holkám, že na erekci není nic k posměchu.
- Vezměte si holky stranou a vysvětlete, že erekce je fyzická reakce, kterou stejně jako menstruaci nejde ovládat vůlí.
- Vysvětlete, že erekce není vždy projevem vzrušení a správná reakce na to, že má někdo erekci, je žádná.

Situace 4:

Slyším, že někdo někomu nadává, že je „buzna“.

- Vůči nadávce se jasně vymezte.
- Běžte za tím, kdo ji použil, a zjistěte, jak slovu rozumí. Stává se, že ho někdo použije namísto „vole“ nebo „blbec“.
- Pokud ano, vysvětlete, že toto slovo má mnohem větší váhu a na tábor nepatří.
- Mluvte o tom, že jde o hanlivé označení pro člověka s homosexuální orientací, na které není vůbec nic špatného. Je stejnou součástí rozmanitosti lidské sexuality jako heterosexuality a jako nadávka tedy nedává smysl.
- Připomeňte táborové pravidlo respektu.
- Běžte za tím, vůči komu byla nadávka použita, zjistěte, jak se cítí a jak ho podpořit. Zjistěte, jestli nejde o opakující se chování (šikanu). Zjistěte, jestli by ocenil omluvu.
- Nezapomeňte na dětské přihlížející – ujistěte je, že situaci řešíte a že takové chování netolerujeme.

Situace 5:

Vidím někoho, jak pokřikuje na holku, co jde kolem, že má hezký zadek.

- Vůči pokřikování se vymezte.
- Běžte za tím, kdo pokřikoval, a vysvětlete, že pokud chce někomu projevít náklonnost, jsou lepší způsoby – takové pokřikování může být nepříjemné a obtěžující.
- Promluvte si o tom, jak se dá náklonnost projevít s respektem.
- Pokud nešlo o projev náklonnosti, vysvětlete, že komentovat něčí vzhled a sexualizovat něčí tělo není v pořádku.
- Nezapomeňte na dětské přihlížející – ujistěte je, že situaci řešíte a že takové chování netolerujeme.

Facilitační poznámky:

Po odehrání všech situací proveďte reflexi – zeptejte se, co bylo na zasahování těžké a co naopak pomohlo. Pak blok uzavřete větou: „Teď víme, jak zasáhnout, když něco uvidíme. Pojdme se podívat na to, co dělat, když za námi dítě samo přijde a svěří se.“

Situace 6:

Všímám si, že jeden z vedoucích věnuje jedné dívce z tábora nápadně zvýšenou pozornost – chodí za ní, šeptá si s ní, přinesl jí čokoládu. Ostatní děti si toho taky začaly všimnout a dělají si srandu, že „jsou spolu“.

- Nejde ještě o červenou zónu, ale jde o signály, které je potřeba vzít vážně.
- Zamiřte nejdřív za vedoucím soukromě, ne obviňujícím tónem, ale ze své vlastní observace: *„Všiml/a jsem si, že jsi dnes párkrát chodil/a za Terezkou. Chci se tě zeptat přímo: jak to mezi vámi je? Ptám se, protože si toho všimají i ostatní děti a chci, abychom to mohli jako tým společně vyřešit.“*
- Cílem rozhovoru je zjistit, co se děje, a vedoucímu jasně sdělit, že situaci jako tým sledujete a nepřejdete ji.
- Svěřte se ihned někomu dalšímu z vedoucích: pravidlo „o citlivé situaci ví vždy minimálně dvě osoby“ platí dvojnásob, když jde o kolegu nebo kolegyni.
- Pokud vedoucí popře nebo zlehčí, dokumentujte. Zaznamenejte, co jste viděli, s datem a časem.
- Pokud pozorování přetrvává nebo se stupňuje → červená zóna, viz postup níže.

Facilitační poznámka:

Tato situace může vyvolat v týmu napětí. Dejte prostor pojmenovat tento diskomfort: *„Jak by se vám zasahovalo, kdyby šlo o někoho, komu dlouho důvěřujete?“* Připomeňte, že zodpovědnost za držení hranic je vždy na tom, kdo je v silnější pozici a v tomto případě je tím silnějším vedoucí vůči dítěti, ale i tým vůči jednotlivci.

BLOK 5: PODPORA – JAK CITLIVĚ REAGOVAT, KDYŽ SE NÁM DÍTĚ PŘIJDE SVĚŘIT

Čas: 45 minut

Ne u všech situací můžeme jako vedoucí být. Je ale potřeba vytvořit prostředí, ve kterém se děti nebojí přijít svěřit, pokud se jim děje něco nepříjemného. Mnoho dětí se totiž nikomu nesvěří, protože se bojí, že z toho budou mít „průšvih“, nebo protože nevědí, že můžou.

Nejdřív ze všeho: děti musí vědět, že se mají svěřit a že za to nebudou potrestány.

Děti se často nesvěří právě proto, že se situace stala v souvislosti s tím, že samy porušily nějaké tábořové pravidlo. Byly někde, kde neměly být, pily alkohol, vyplížily se po večerce. Bojí se pak, že budou mít „průšvih“ nebo už nikdy na tábor nebudou smět jet, a tak raději mlčí. Dětem proto opakovaně a srozumitelně sdělte, že jejich bezpečí je vždy důležitější než to, jestli něco porušily, a že se na vás mohou obrátit za jakýchkoliv okolností. Můžete to zmiňovat třeba takto:

„Kdyby se vám někdy dělo něco nepříjemného, přijďte za námi i kdybyste u toho zrovna porušili nějaké pravidlo. To, že jste v pořádku, je pro nás vždycky nejdůležitější.“

AKTIVITA 1: PRINCIPY PODPŮRNÉHO ROZHOVORU

Čas: 20 minut

Materiály: flipchart, fixy

Facilitační poznámky

Tato aktivita je výkladová a diskuzní. Provedete tým principy podpůrného rozhovoru. Doporučujeme principy průběžně psát na flipchart, ať je má tým před očima. Procházejte je postupně a u každého se krátce zastavte. V závěru se pak seznámíte se specifiky podpory v případě sexuálního obtěžování či násilí. Pokud se necítíte na výklad, můžete dát tipy skupině vytištěné, aby si je každý sám přečetl.

Jak vést rozhovor, když se mi dítě s něčím svěří?

- **Oceňte důvěru, se kterou za vámi dítě přichází.** Můžete říct například: „Díky, že mi to říkáš. Jsem rád/ráda.“ Dítě možná dlouho zvažovalo, jestli a komu se svěří. Poděkováním mu dáváte najevo, že jste byli tou správnou volbou – a může mu to hodně ulevit.

- **Zajistěte si soukromí pro rozhovor.** Je v pořádku rozhovor na chvíli pozastavit a společně se přesunout někam, kde nebudete rušeni a ideálně ani viděni a slyšeni.

- **Naslouchejte.** Podpořte dítě, aby vám o situaci řeklo víc. Pokud se potřebujete na něco doptat, ptejte se primárně na chování toho, kdo se choval nevhodně, a na prožívání dítěte, které se vám svěřuje. Ne naopak. Doptávání na chování toho, kdo se vám svěřuje, může vyvolat dojem, že hledáte, kde udělalo dítě chybu.

- **Respektujte tempo dítěte** a nepřerušujte ho v jeho výpovědi. Nechte ho nejprve mluvit a až pak se doptávejte.

- **Validujte prožívání.** Například: „*Vidím, že ti z toho je smutno / cítíš se naštvane, a chápu to.*“

- **Projevte empatii.** Například: „*Mrzí mě, že máš z tábora takovou zkušenost.*“

- **Projevte názor na chování v souladu s táborovými pravidly.** Pokud vám dítě říká o chování, které porušuje pravidla, podpořte ho v tom, že takové chování není v pořádku.

- **Vyslovte, že to není jeho vina.** Za chování, ve kterém někdo překračuje něčí hranice, může vždy ten, kdo se tak chová. Ne ten, vůči komu je chování namířeno.

- **Ujistěte dítě, že mu věříte.** Mnohdy se vám dítě přijde svěřit s něčím, k čemu nemá jiné důkazy než svá slova. Situace, kdy je to slovo proti slovu, bývají na svěření nejnáročnější – dítě se totiž pravděpodobně obává, že mu nebudete věřit.

Řešení situace:

Když se dítě svěří, vaše další reakce závisí na tom, jak závažné chování popisuje. Pomáhá si během rozhovoru v duchu položit otázku: je tohle oranžová, nebo červená zóna na pomyslném táborovém semaforu?

- **Pokud jde o mírnější chování (oranžová zóna):** Jde o chování, které je prostorem pro učení – někdo řekl nebo udělal něco nevhodného, ale dá se to vyřešit domluvou. Tady má dítě ještě prostor spolupřihodovat o tom, jak se situace vyřeší. Zeptejte se ho proto, co od vás potřebuje, a nabídněte mu dvě možnosti: buď půjdete tomu, kdo se choval nevhodně, dát zpětnou vazbu vy, nebo dítěti pomůžete připravit se na to, aby se vůči chování zkusilo ohradit samo (pokud to chce). Volbu nechte na něm.

- **Pokud jde o závažné chování (červená zóna):** Jde o chování, za které omluva nestačí – násilí, obtěžování. Tady už na dítěti řešení nenechávejte a nedávejte mu ho za úkol. Rovnou ho ujistěte, že situaci berete vážně a postaráte se o ni tak, abyste ho ochránili. Bylo by nefér chtít po dítěti, aby se závažnou věcí nakládalo samo.

Je možné, že si u červených situacích sami nebudete vědět rady s reakcí. To je v pořádku. Nezůstávejte na řešení sami. Kromě týmu se můžete obrátit i na odborné organizace uvedené na konci této příručky. Zavolejte jim a poraďte se. Nemusíte mít hned všechny odpovědi; je v pořádku si říct o pomoc.

Neslibujte diskrétnost, pokud ji nemůžete dodržet. Na některé chování se může vázat oznamovací povinnost. Pokud by tomu tak bylo, nemůžete dítěti slíbit, že si necháte pro sebe vše, co vám svěří. (Může se také stát, že se vám díky vybudované důvěře dítě svěří s něčím, co zažívá doma, a ne přímo na táboře.) Je proto užitečné se předem blíže seznámit s tím, na co všechno se oznamovací povinnost vztahuje.

Oznamovací povinnost vs. povinnost překazit trestný čin

Seznamte se a svůj tým blíže se zákony: § 367 nepřekazení trestného činu, § 368 neoznámení trestného činu a § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

§ 367 – nepřekazení trestného činu: *Povinnost překazit trestný čin má každá osoba, která se dozví, že někdo právě páchá nebo připravuje trestný čin. U péče o děti se to týká především sexuálně motivovaných trestných činů (např. znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití) a týrání svěřené osoby. Pokud dítěti hrozí bezprostřední nebezpečí, je nutné čin překazit a zajistit jeho bezpečí.*

§ 368 – neoznámení trestného činu: *Oznamovací povinnost se vztahuje na trestné činy, které již byly spáchány v minulosti a v současné době neprobíhají. U dětí máte povinnost bez zbytečného odkladu oznámit trestné činy týrání svěřené osoby a zneužití dítěte k výrobě pornografie (dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let). K většině již dokonaných sexuálních trestných činů (např. znásilnění nebo pohlavního zneužití) se tato zpětná oznamovací povinnost nevztahuje.*

Každý je nicméně oprávněn, nikoli však povinen, upozornit OSPOD na skutečnost či podezření, že na dítěti byl spáchán trestný čin pohlavního zneužití či znásilnění. Pro některé odborníky a odbornice pracující s dětmi a jiné instituce – konkrétně státní orgány, osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí, školy, školská zařízení a poskytovatele zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti – je tato povinnost stanovena zákonem (§ 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Doporučujeme vyhledat před odjezdem na tábor odbornou konzultaci k tomu, zda se zákon o sociálně-právní ochraně dětí vztahuje i na vaši organizaci.

AKTIVITA 2: NÁCVIK PODPŮRNÝCH ROZHOVORŮ

Čas: 25 minut

Teď si principy vyzkoušejte v praxi. Cílem je naučit se vést podpůrný rozhovor a vyhnout se takzvané sekundární viktimizaci, necitlivé reakci okolí, ke které obzvláště u sexuálního obtěžování a násilí mnohdy dochází (nejčastěji jako nedůvěra ve výpověď nebo obviňování oběti, že si za situaci může sama).

Zkuste si ve dvojicích vést rozhovor. Jeden sehraje dítě, které se přišlo svěřit se zadáním číslo 1, druhý vedoucího. Poté si role prohodte a zkuste zadání číslo 2. Snažte se aplikovat principy podpůrného rozhovoru.

Zadání 1:

„Kluci/holky mají pořád nějaké poznámky o mém těle, je mi to nepříjemné. Už se mi ani nechce chodit koupat, aby mě neviděli v plavkách a neměli zase příležitost pro oplzlé komentáře.“

Zadání 2:

„Ten nový vedoucí/ta nová vedoucí na mě pořád upřeně zírá, je mi to nepříjemné, nevím, jak mu/jí mám říct, ať toho nechá.“

Facilitační poznámky – po tréninku:

Navažte reflexí toho, jak to šlo, a posbírejte v rámci týmu tipy na vedení rozhovoru. Zeptejte se: „Co bylo těžké? Co naopak pomohlo? Co byste příště udělali jinak?“ Společné tipy si запиšte – můžete je mít na táboře po ruce.

Facilitační poznámky – ukončení bloku:

Blok uzavřete kotvící větou: „Teď víme, jak reagovat, když se nám někdo svěří. Zbývá nám domluvit se na tom, kdo co dělá, když nastane vážnější situace.“

BLOK 6: SYSTÉM ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SITUACÍ

Čas: 20 minut

Materiály: papír nebo flipchart na zápis dohod

Posledním krokem přípravy je domluvit se jako tým na konkrétním systému – kdo co dělá, když nastane problém. Smysl je jednoduchý: když se něco stane, bude na táboře málo času a hodně emocí. Pokud máte předem jasno v tom, kdo situaci řeší, koho informovat a kdo volá rodičům, ušetříte si v krizi spoustu zmatku a uděláte míň chyb. Cílem tohoto bloku je projít si společně níže uvedené otázky a domluvit se na odpovědích – a zapsat si je, ať na ně tým nezapomene.

Facilitační poznámky:

Procházejte otázky postupně a u každé nechte tým dojít ke konkrétní dohodě. Nestačí obecné „to nějak vyřešíme“ – cílem je konkrétní odpověď, ideálně se jmény (kdo přesně dělá zápis, kdo přesně volá rodičům). Dohody si zapisujte.

Když řeším chování z oranžové zóny

(mírnější, prostor pro učení), domluvte se:

- **Mám o tom někoho z týmu informovat?**
(Doporučujeme, aby o situaci věděly vždy minimálně dvě osoby.)
- **Mám udělat zápis?** (Doporučujeme ano – krátký záznam, co se stalo a jak se to řešilo. Pomůže to zvláště v případě, že by se chování opakovalo nebo stupňovalo.)
- **Je potřeba informovat rodiče? Kdo a kdy?**

Když řeším chování z červené zóny

(závažné), domluvte se předem na odpovědích:

- Koho z týmu mám o tom informovat?
- Kdo mi to pomůže řešit? (V závažné situaci nikdy nezůstávejte sami.)
- Kdo a kdy informuje rodiče zapojených dětí?
- Kdo dělá zápis?

Když pravidla poruší někdo z týmu vedoucích

a vy se o tom dozvíte, domluvte se:

- Komu to mám říct?
- Kdo a jak to bude řešit?

Konsekvence porušení pravidel by měly být předem jasné i pro tým – ne jen pro děti. Pokud existují jasná pravidla a důsledky pro táborníky, ale ne pro vedoucí, je v systému slepé místo.

Facilitační poznámky – zakončení celé přípravy:

Tímto blokem půldenní příprava končí. Uzavřete ji krátkou reflexí – zeptejte se, jak se tým cítí a co si z přípravy odnáší. A poděkujte: tým právě věnoval čas a energii tématu, které spousta táborů přehlíží. To není samozřejmé.

NA TÁBOŘE

Tato část nabízí konkrétní nástroje, které sociální bezpečí podporují přímo během tábora. Nemusíte zavést všechny. Vyberte si ty, které sednou vašemu táboru, a postupně přidávejte další.

Důvěrník a důvěrnice

Mějte v týmu stanovené, kdo má roli důvěrníka a důvěrnice (podobně jako zdravotníka a zdravotnice, ideálně muže a ženu). Pokud má někdo z dětí vybudovanou důvěru k nějakému jinému vedoucímu, může se samozřejmě svěřit, komu chce. Mít určenou důvěrnici a důvěrníka může ale pomoci těm, kdo nemají bližší vztah s žádným z vedoucích.

Komunikujte dětem, že přijít se svěřit, pokud zažívají něco nepříjemného, je naprosto v pořádku a vítané. Rozbijte mýtus o „bonzování“ jako něčem špatném.

Schránka důvěry

Mějte připravenou schránku důvěry, kterou kontrolují důvěrník a důvěrnice. Pokud máte na táboře povolené telefony, je možné zřídit i online variantu.

Well-being skupinky

Rozdělte děti do menších well-being skupinek, přiřadte jim vedoucího a vyčleňte v programu čas, kdy se tato skupinka potkává a povídá si o tom, jak se na táboře mají (např. 30 minut každé druhé ráno po snídani).

Doporučujeme pro vedoucí připravit otázky na každé setkání, aby bylo setkání obsahem podobné napříč skupinkami. Otázky mohou mířit například na to, čeho pěkného si na táboře u někoho všimli, jestli si naopak všimli něčeho nevhodného a chtěli by o tom mluvit. Můžou taky sdílet zpětnou vazbu na tábor nebo na to, jak se k nim chovají jednotliví vedoucí.

Skupinky tak slouží jako záchytná síť případného problematického chování a pomáhají budovat důvěru potřebnou pro to, aby se děti případně přišly svěřit, kdyby se jim dělo něco nepříjemného.

Schránka na pěkné vzkazy

Dejte dětem prostor vytvořit si „schránku na pěkné vzkazy“. Stačí malá bílá obálka pro každé dítě, pastelky, samolepky, staré časopisy a chvíle času pro tvoření. Každé dítě si vytvoří svoji schránku. Schránky vylepte na jedno veřejné a viditelné místo.

Nastavte pravidlo: do schránky je možné psát pouze pěkné, podpůrné vzkazy a pochvaly. Jasně pojmenujte, co se stane, pokud někdo toto pravidlo nedodrží. Během tábora po večerce kontrolujte, jestli se schránky plní – a pokud by mezi dětmi byl někdo, kdo zatím nemá žádný vzkaz, nějaký mu napište.

Aktivity na podporu bezpečnějšího prostoru

Začněte do programu aktivity na podporu bezpečnějšího prostoru (viz následující část brožury).

Jak komunikovat o sociálním bezpečí s rodiči

Sociální bezpečí znamená, že děti na táboře jsou v prostředí, kde se k sobě chovají s respektem, kde nikdo není šikanován nebo obtěžován a kde každý ví, na koho se obrátit, když se mu něco nepříjemného stane. Informujte rodiče, že:

- Tábor se věnuje sociálnímu bezpečí a tým vedoucích prošel přípravou na toto téma.
- Na táboře funguje důvěrník a důvěrnice a schránka důvěry (pokud to tak bude).
- Děti budou seznámeny s táborovými pravidly a budou vědět, na koho se obrátit v případě že potřebují podporu.

Požádejte rodiče, aby s dítětem doma promluvili o tom, že:

- Na táboře platí pravidla chování a je v pořádku se ozvat, když je někdo porušuje – ať jde o jiné dítě nebo dospělého. Svěřit se vedoucím není bonzování.
- Pokud se mu cokoli nepříjemného stane, má přijít za někým, komu důvěřuje – a to i v případě, že samo porušilo nějaké pravidlo. Jeho bezpečí je vždy důležitější.

PO TÁBOŘE

Sociální bezpečí nekončí poslední večeří. To, co se na táboře stalo (i nestalo), je cenný materiál pro příští rok – pokud si na něj uděláte čas, dokud je čerstvý.

Zpětná vazba od dětí a rodičů

Po táboře si vyžádejte zpětnou vazbu – od dětí i od rodičů. Můžete použít krátký anonymní dotazník. U dětí se ptejte jednoduše a konkrétně:

- Cítil/a ses na táboře bezpečně?
- Bylo ti někdy něco nepříjemné? Co?
- Věděl/a jsi, na koho se obrátit, kdyby ses potřeboval/a svěřit?
- Co bys příště změnil/a?

Rodičů se můžete zeptat, jestli jim dítě o táboře něco vyprávělo – pozitivního i negativního – a jestli mají pocit, že se na táboře cítilo dobře. Někdy se dítě svěří doma s něčím, co na táboře neřeklo.

Týmová reflexe

Sejděte se jako tým – ideálně krátce po táboře, dokud máte vše v paměti – a projděte společně, jak tábor proběhl z hlediska sociálního bezpečí:

- Stalo se něco, co jsme řešili? Jak to dopadlo? Udělali bychom to příště jinak?
- Fungovala naše pravidla a semafor? Používaly je děti i tým?
- Fungoval systém řešení krizí – vědělo se, kdo co dělá?
- Osvědčily se nástroje jako důvěrník, schránka důvěry nebo well-being skupinky?
- Jak se na táboře cítil tým? Byl někdo z vás v nepříjemné situaci? Měl ji komu říct?

Poznatky si zapište. Budou neocenitelné při přípravě dalšího tábora – a ušetří vám práci, protože nezačínáte od nuly. Sociální bezpečí je proces, který se rok od roku zlepšuje. Není potřeba, aby bylo všechno hned dokonalé. Důležité je, že na tom pracujete a že se posouváte.

Poznámka:

Pokud při zpětné vazbě nebo reflexi vyjde najevo něco závažného (například že některé dítě zažilo nevhodné chování, o kterém se dosud nevědělo), platí stejné principy jako během tábora – situaci berte vážně, neřešte ji sami a v případě potřeby se obraťte na odborné organizace uvedené v příloze. Oznamovací povinnost (viz blok 5) platí i po skončení tábora.

TIPY NA AKTIVITY S DĚTMI

Tato část nabízí konkrétní aktivity, kterými přenesete principy bezpečí přímo na děti. Nemusíte zařadit všechny – vyberte ty, které sednou věku vaší skupiny a vašemu táboru. Většina z nich navazuje na to, co jste si jako tým připravili v předchozích blocích.

Bezpečnější tábor je...

Čas: 10–15 minut

Materiály: flipchartové papíry, fixy

Cíl: Otevřít s dětmi téma sociálního bezpečí. Lze uzpůsobit pro děti každého věku.

Zadání:

Napište na flipchart „Bezpečnější tábor je...“ a nechte děti pár minut doplňovat zbytek věty. Menší děti mohou kreslit. Mohou vytvořit jedno dlouhé souvětí, mapu asociací nebo přidat obrázek, který se jim s tématem pojí.

Facilitační poznámky:

Děti budou nejspíš nejdřív vyjmenovávat věci spojené s fyzickým bezpečím – „neběháme s noži“, „nekoupeme se bez dovolení“, „posloucháme vedoucí“. To je správný začátek. Vaším úkolem je ale navést je i k sociálnímu bezpečí – tedy k tomu, jak se k sobě navzájem chováme a jak se na táboře cítíme. Pomozte jim doptáváním:

- „A co aby se tu každý cítil dobře – co k tomu patří?“
- „Jak poznáme, že je nám spolu fajn? Co děláme a co naopak neděláme?“
- „Co by tady nikdo neměl zažít? Jak se k sobě chceme chovat?“
- „Co můžeme dělat, když je někomu smutno nebo mu někdo ubližuje?“

Z odpovědí pomalu vytahujte i „měkká“ témata: že se nikdo nikomu nesmí posmívat, že máme právo říct, když je nám něco nepříjemné, že si pomáháme, že respektujeme, když někdo nechce být objímán nebo lechtán, že se můžeme někomu svěřit.

Pokračujte otázkou: „Co je bezpečný tábor? A co pro tvoření takového tábora můžeme udělat?“ Jedním z nápadů by mělo být „připravit si funkční táborová pravidla“ – tato odpověď vás posune k další aktivitě.

Táborová pravidla

Čas: 15–20 minut (varianta bez kartiček déle)

Materiály: flipchart s předkresleným semaforem; předem vytištěná pravidla a příklady chování, každé na samostatné kartičce A5 (volitelně – viz dvě varianty níže)

Cíl: Domluvit se s dětmi na pravidlech, která jim dávají smysl, aby je přijaly za své. A vysvětlit jim, že existuje prostor pro učení (oranžová, pro toho, kdo se dopustí chyby), ale i pochybení tak závažná (červená), že mohou vést až k opuštění tábora.

Lze uzpůsobit pro děti každého věku.

Příprava předem – dvě varianty

Varianta s kartičkami (rychlejší). Pravidla a příklady chování si připravíte a vytisknete předem, každé na samostatnou kartičku (například A5). Děti je pak jen umístit na semafor. Tato varianta je rychlejší a přehlednější.

Pozor: u menších dětí, které ještě nečtou nebo čtou pomalu, je potřeba kartičky předčítat a pomáhat jim s tříděním – počítejte s tím a klidně k mladším skupinkám přidejte vedoucího, který jim text čte.

Varianta bez kartiček (delší, ale zapojenější). Pokud nemáte možnost kartičky připravit, můžete pravidla tvořit s dětmi přímo na místě – ptáte se jich, jaká pravidla by na táboře chtěly a kam na semaforu patří, a zapisujete je rovnou na flipchart. Tato varianta zabere víc času a je náročnější na vedení, ale děti se víc zapojí a pravidla víc vezmou za svá. Hodí se spíš pro starší děti.

U obou variant platí: pravidla vycházejí z toho, na čem se shodl tým v bloku 2.

Příklady pravidel o sociálním bezpečí na kartičky (nebo k zapsání):

- **Zelená zóna (táborová pravidla):**
 - Když někdo řekne STOP, hned přestaneme.
 - Pomáháme si a držíme při sobě.
 - Když je někomu ubližováno, řekneme to vedoucímu.
- **Oranžová zóna (prostor pro učení):**
 - Řekneme někomu něco ošklivého nebo se mu smějeme.
- **Červená zóna (toto na táboře nemá místo):**
 - Někomu fyzicky ublížíme (bití, kopání).
 - Alkohol, drogy.

Příklady si upravte tak, aby odpovídaly vašemu táboru a věku dětí. U menších dětí volte jednodušší formulace a méně položek. Můžete přidat i běžná provozní pravidla o úklidu a podobně. Pozor, pravidel by měl být přiměřený počet.

Zadání

1. Představte dětem semafor a vysvětlete barvy. Nakreslete na flipchart tři zóny – jde o tentýž semafor, který jste si jako tým sestavili v bloku 2, teď ho ale tvoříte společně s dětmi. Vysvětlete barvy srozumitelně:

- ● ZELENÁ – táborová pravidla.
Chování, které na táboře chceme a ke kterému se zavazujeme.
- ● ORANŽOVÁ – prostor pro učení.
Chování, které není v pořádku, ale řeší se domluvou a omluvou. Každý může udělat chybu – důležité je se z ní poučit.
- ● ČERVENÁ – toto na táboře nemá místo.
Chování, za které nestačí omluva a které má závažné důsledky – včetně možnosti odjet domů.

Ověřte, že děti barvám rozumí – zeptejte se, jestli by někdo zkusil vlastními slovy říct, co která barva znamená.

2. Děti umístí pravidla na semafor. Podle zvolené varianty buď rozdejte připravené kartičky a nechte děti je umístit do tří zón, nebo pravidla tvořte společně přímo na flipchart. Menší skupinky mohou pracovat dohromady.

3. Zeptejte se dětí, jestli chtějí něco doplnit. Dejte jim prostor přidat vlastní pravidla nebo chování, která je napadnou – třeba něco, co je pro ně důležité a zatím to na semaforu není. Tím se na pravidlech samy podílejí a je větší šance, že je přijmou za svá.

4. Řekněte dětem i pravidla o vztazích. Mezi pravidla, která dětem sdělíte, patří i ta, na kterých jste se domluvili ohledně vztahů, především to, že romantická nebo sexuální náklonnost mezi vedoucími a táborníky nepřichází v úvahu. Dětem to můžete vysvětlit jednoduše: že je pochopitelné, že jim se může líbit i někdo starší, ale že vedoucí jsou tu od toho, aby se o ně starali a byli jim oporou, a že takový vztah by nebyl v pořádku a že pokud by jim někdy nějaký vedoucí (nebo kdokoliv jiný) projevoval náklonnost nebo jim bylo něco nepříjemné, mají to vždycky komu říct.

U starších dětí doporučujeme tuto část probrat zvlášť a podrobněji – ideálně v rámci aktivity „Škály na vztahové stereotypy“ (viz dále), kde je prostor mluvit o souhlasu, hranicích, mocenské nerovnosti a respektu k odmítnutí. Pro starší děti je toto téma aktuální a zaslouží si víc než jen zmínku.

5. Navažte diskuzí. Projděte společně, kam co děti zařadily, a vysvětlete si, co jednotlivá pravidla znamenají v praxi. Pokud něco zařadily jinak, než byste čekali, ptejte se proč – někdy z toho vyjde zajímavá debata a děti pravidlu líp porozumí.

Facilitační poznámky:

Cílem není dětem pravidla nadiktovat, ale dojít k nim společně – pravidla, na kterých se děti podílejí, mnohem spíš přijmou za svá.

- **Pomoc s oranžovou zónou.** Zelená a červená zóna bývají dětem jasné, ale oranžová je nejhůř uchopitelná – počítejte s tím, že u ní budete nejvíc vysvětlovat. Oranžová zóna je chování, které není v pořádku, ale **dá se napravit** – omluvou, domluvou, nápravou – a dotyčný se z něj poučí. Klíčové je dětem

vysvětlit **hranici mezi oranžovou a červenou**: rozhoduje závažnost a opakování. Posmívání jednou a s omluvou = oranžová; opakované, cílené posmívání, ze kterého se vyvine šikana = červená. Hranici můžete s dětmi prodiskutovat: „*Kdy už podle vás omluva nestačí?*“

Rozbití mýtu o bonzování. Tato aktivita je zároveň příležitostí představit dětem táborového důvěrníka a důvěrnici a schránku důvěry, které mohou využít, pokud by se někdo choval v rozporu s pravidly – včetně vedoucích. Komunikujte dětem, že přijít se svěřit je naprosto v pořádku a vítané. Vysvětlete rozdíl: bonzování je, když chci někomu ublížit nebo ho dostat do problémů; svěřit se je, když chci, aby někomu (třeba mně) přestalo být ubližováno.

Poznámka:

Děti pracují se stejným semaforem a měli by dojít k podobným pravidlům, na kterých se shodl tým v bloku 2. Pravidla se tak dodržují napříč celým táborem – pro děti i pro vedoucí.

Komfortní zóny

Čas: 20 minut

Materiály: papírová páska na označení zón na škále

Lze uzpůsobit pro děti každého věku (především úpravou situací)

Cíl: Zvědomit dětem, že to, co je pro jednoho komfortní, může být pro druhého zdrojem paniky – a ne lze tedy soudit podle sebe.

Zadání:

Vytvořte na zemi škálu rozdělenou do tří zón: zóna komfortu, zóna výzvy a zóna paniky. Vysvětlete dětem:

- **Zóna komfortu** – děláme něco, co je pro nás snadné, cítíme se dobře, nebojíme se.
- **Zóna výzvy** – vystupujeme z komfortu, ale občas se v ní rádi ocitneme a něco se v ní učíme (novou dovednost nebo něco o sobě).
- **Zóna paniky** – chceme z ní co nejdříve utéct. Tady už se neučíme, protože se soustředíme jen na to, že nám není dobře – máme tunelové vidění, strach a nechceme tu být.

Pak dětem představujte situace a jejich úkolem je postavit se na škálu podle toho, jak moc je pro ně situace komfortní / výzvou / zdrojem paniky.

Návrhy situací:

- přijet na tento tábor;
- sdílet spací prostor s někým neznámým;
- spát mimo domov bez rodičů;
- být týden bez telefonu;
- rozdělit se do dvojic/skupin;
- sdílet svůj názor nebo to, jak se cítím;
- vymezit se, když je mi něco nepříjemné.

Facilitační poznámky:

U každé situace se na chvíli zastavte a dejte pár dětem prostor okomentovat, proč stojí tam, kde stojí.

Aktivitu uzavřete tím, že s dětmi proberete pravidlo „*Nedělej ostatním to, co nechceš, aby dělali oni tobě.*“ Vysvětlíte, že je to dobrý základ empatie, ale má limit: nikdy nevíme, jestli to, co nechceme my, platí i pro ostatní. Lepší pravidlo proto je: „*Nedělej ostatním to, co ti říkají, že jim nemáš dělat.*“

Aktivitu můžete využít i k tomu, že si s dětmi nastavíte, že během tábora chcete, aby se pohybovaly v zóně komfortu a výzvy, nikdy ne paniky. Pokud by pro někoho měla nějaká aktivita znamenat zónu paniky, může vám to říct a bude mít možnost se nezapojit

Rovnost vs. rovnost příležitostí (equality vs. equity)

Čas: 5 minut

Materiály: házečí předmět pro každé dítě (např. zmuchlaná papírová kulička), koš, obrázek ilustrující rozdíl equality vs. equity

Cíl: Zvědomit dětem, že přistupovat ke všem stejně není vždy nejspravedlivější – někdo může mít znevýhodnění (i neviditelné) a je potřeba mu nejdřív přizpůsobit podmínky.

Aktivita je vhodná pro všechny věkové skupiny, ale u mladších dětí diskuzi vedte intuitivně bez odborných pojmů.

Zadání:

Dejte každému dítěti něco, čím může hodit. Postavte je do kruhu. Pak některým zadejte různá znevýhodnění: ať udělají dva kroky dozadu, ať si dřepnou, ať se otočí zády, ať skáčou na jedné noze, ať na povel zavřou oči. Doprostřed dejte koš a zadejte úkol: trefit se do koše. Většina se netrefí.

Facilitační poznámky:

Navažte diskuzí: „*Bylo zadání spravedlivé? Všichni dostali stejný úkol – ale neměli stejný startovní bod.*“ Aktivita ilustruje rozdíl mezi rovností (stejný přístup ke všem) a rovností příležitostí (narovnání startovního bodu). Pro dovysvětlení použijte některý z volně dostupných obrázků equality vs. equity nebo ty v příloze.

Trigger warnings

Čas: 5 minut

Materiály: post-it papírky pro každé dítě, psací potřeby, flipchart s nadpisem

Cíl: Zmapovat s dětmi témata, o kterých je lepší nevtipkovat.

Cílová skupina: děti 12+

Facilitační poznámky:

Vysvětlíte dětem, co je trigger warning: „Dnes je běžné, že na začátku filmu nebo seriálu vyběhne na obrazovce upozornění (někdy jen písmena TW). Jeho záměrem je varovat, jaké téma, které by v někom mohlo vyvolat tíživé pocity, se ve filmu objevuje – třeba sexuální násilí, vulgarismy nebo další citlivá témata. Na táboře si taková témata můžeme taky zmapovat, abychom věděli, o čem je lepší nevtipkovat.“

Zadání:

Nechte děti anonymně napsat na post-it, jaké téma by pro ně (nebo pro někoho jiného) mohlo být tíživé a nechtějí o něm na táboře vtipkovat – a pokud by na něj mělo dojít v diskuzi, chtějí být předem upozorněny a dostat možnost se nezúčastnit. Papírky vyberte a jejich obsah přepište na flipchart, který bude během tábora viset dětem na očích. (Mezi tématy se může objevit třeba rozvod rodičů, konflikty v rodině, rozchod.)

Vrátíte se tak k pravidlu z táborového semaforu o tom, že se k sobě chcete chovat hezky.

Škály na (vztahové) stereotypy

Čas: 30 minut

Materiály: papír s nápisem „zcela souhlasím“ a „zcela nesouhlasím“

Cílová skupina: děti 12+

Cíl: Otevřít s dětmi témata stereotypů, souhlasu a hranic.

Zadání:

Uvedte aktivitu: „Představte si čáru, která vede tímto prostorem – na jedné straně je ‚Rozhodně souhlasím‘, na druhé ‚Rozhodně nesouhlasím‘. Přečtu vám tvrzení a vaším úkolem je stoupnout si na čáru podle toho, jak moc souhlasíte. Pak o tom budeme diskutovat.“

Facilitační poznámky:

Procházejte tvrzení a u každého vedte diskuzi v naznačeném směru:

- **„XY je pro holky, YX je pro kluky“** (doplňte si tvrzení relevantní pro váš tábor) – mluvíte o genderových stereotypech a o tom, že na tomto táboře jsou všechny aktivity pro všechny.
- **„Když se mi někdo líbí, zkouším ho balit, dokud to nevyjde.“** – mluvíte o respektu k odmítnutí a osobních hranicích; vysvětlíte, že souhlas má být nadšený a dobrovolný. Můžete zmínit, že romantická náklonnost mezi vedoucími a táborníky nepřichází v úvahu kvůli mocenské nerovnosti.
- **„Když přijde holka na diskotéku v minisukni, chce pozornost.“** – diskutujte o tom, co ovlivňuje výběr oblečení; zeptejte se, jak vypadá „vyzývavé“ oblečení, a všimněte si dvojího metru na mužské a ženské tělo; zdůrazněte, že oblečení nelze považovat za „souhlas“; bavte se o tom, jak dát kompliment nebo flirtovat s respektem.
- **„Když holka říká ne, myslí tím ano.“** – mluvíte o tom, proč je někdy těžké říct, co upřímně chceme a cítíme (stud, strach z reakce, nedůvěra, že bude odmítnutí respektováno) – a že je to těžké pro holky i kluky. Zdůrazněte: „Ne“ znamená ne a je třeba ho okamžitě respektovat – vytvářet tlak a přesvědčovat někoho ke změně na „ano“ není nikdy sexy a může být nebezpečné. „Ano“ musí být nadšené a upřímné, jinak to není skutečný souhlas. Dvořit se někomu je v pořádku, dobývat ho ne – dobývají se hrady, ne lidi. A viděli jste někdy dobytý hrad? Určitě nechceme, aby se tak nějaký člověk cítil nebo vypadal.

- „Když spolu chodíme, musíme se spolu líbat / vidět se nazí / spát spolu.“ – pro někoho je fyzický kontakt důležitou součástí vztahu, ale nikdo nemá právo do něj druhého tlačit; je v pořádku spolu nechtít mít sex; vznesete téma partnerské komunikace, respektu a souhlasu. Toto tvrzení je příležitost zmínit táborová pravidla o sexu mezi účastníky a možnost svěřit se důvěrníkovi, vedoucím nebo schránce důvěry, pokud někdo zažije nátlak.

Aktivitu uzavřete oznámením, že se budou pravidelně scházet well-being skupinky, kde bude prostor bavit se o tom, jak se kdo na táboře cítí.

Facilitační poznámka:

při práci s touto věkovou skupinou počítejte s tím, že někdo z účastnic či účastníků může mít přímou zkušenost s obtěžováním – buď jako ten, komu bylo ubližováno, nebo jako přihlížející. Úvod s bezpečnostním rámcem a možnostmi z aktivity vystoupit je zde obzvlášť důležitý.

Moje tělo jede na tábor taky!

Čas: 10 minut

Cíl: Věcně s dětmi probrat hygienu a péči o tělo na táboře a detabuizovat menstruaci.

Lze uzpůsobit pro děti každého věku

Zadání a facilitační poznámky:

Proberte s dětmi, že o tělo je potřeba se na táboře starat. I když se často vtipkuje o tom, že „na táboře se přece nikdo nemyje“, promluvte si o hygieně:

- Vysvětlíte, jestli a jak jsou rozděleny koupelny a záchody. Pokud máte latríny a umývárny s lavorem, ukažte, jak s nimi fungovat.
- Zmiňte menstruační potřeby a detabuizujte menstruaci. V případě potřeby dětem vysvětlíte, co menstruace je.
- Pokud je možné si na táboře přeprat věci, vysvětlíte jak.
- Ukončete představením zdravotníka/zdravotnice a ujistěte děti, že za nimi mohou přijít, kdyby je něco bolelo.

OMG! Co mám dělat – desková (karetní) hra pro dospívající

Materiály: karetní hra OMG! Co mám dělat? (k zakoupení na e-shopu Konsentu; ukázková verze ke stažení a tisku je dostupná na webu Konsentu)

Hru lze využít jako aktivitu do well-being skupinek na podporu toho, aby se dospívající učili, jak se sebe navzájem zastat, když vidí, že někdo zažívá něco nepřijemného.

Kde najít další aktivity

Tato část nabízí jen výběr aktivit. Mnoho dalších najdete na webu organizace Konsent v sekci pro vyučující. Aktivity jsou sice připravené pro školní třídy, ale zkušení táboroví vedoucí si je určitě dokážou upravit pro táborové prostředí a věk svých dětí.

Checklist pro tým

Před táborem:

- Přečetli jsme si (ideálně všichni) teoretický úvod
- Určili jsme 1–2 osoby odpovědné za sociální bezpečí (ideálně muž a žena)
- Proběhla půldenní příprava týmu (bloky 1–6)
- Máme sestavený semafor a pravidla, na kterých se tým shodl
- Domluvili jsme pravidla pro vztahy, alkohol, tresty a hry
- Nacvičili jsme intervence a podpůrné rozhovory
- Máme systém řešení krizí (kdo informuje, kdo dělá zápis, kdo volá rodiče)
- Zjistili jsme, zda se na nás vztahuje zákon o SPOD (odborná konzultace)
- Připravili jsme menstruační potřeby a hygienické zázemí
- Informovali jsme rodiče o tom, jak na táboře přistupujeme k sociálnímu bezpečí

Na táboře:

- Děti vědí, kdo jsou důvěrníci a kde je najdou
- Funguje schránka důvěry / zpětná vazba
- Probíhají well-being skupinky
- Na začátku jsme dětem představili pravidla a signál STOP

Po táboře:

- Vyžádali jsme zpětnou vazbu od dětí a rodičů
- Proběhla týmová reflexe a zapsali jsme si poznatky

Kde hledat pomoc a podporu

- **Persefona** (oběti sexuálního násilí a domácího násilí): 737 834 345, persefona.cz
- **Linka bezpečí** (děti a mladí do 26 let): 116 111, nonstop a zdarma
- **proFem** (pomoc obětem násilí): profem.cz
- **Konsent** (prevence sexuálního násilí, vzdělávání): konsent.cz
- **OSPOD** – orgán sociálně-právní ochrany dětí na příslušném městském úřadě
- **Policie ČR**: 158 (tísňová linka 112)

Zdroje a doporučená literatura

- Amnesty international. (2022). Nový průzkum: Postoj Čechů ke znásilnění se lepší, spoluvinu obětem přesto přisuzuje nejméně 40 procent lidí. Online. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5562/novy-pruzkum-postoj-cechu-ke-znasilneni-se-lepsi-spoluvinu-obetem-presto-prisuzuje-nejmene-40-procent-lidi>.
- Benedict, H. (2003). To není vaše vina! Jak se vyrovnat se sexuálním napadením: Rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny. One Woman Press. 58
- Centrum LOCIKA. (n.d.). Oznamovací povinnost. Dětství bez násilí. Dostupné z: <https://www.detstvibeznasili.cz/ohlasovaci-povinnost>
- Fischer, P., Krueger, J. I., Greitemeyer, T., Vogrincic, C., Kastenmüller, A., Frey, D., Heene, M., Wicher, M., & Kainbacher, M. (2011). The bystander-effect: A meta-analytic review on bystander intervention in dangerous and non-dangerous emergencies. *Psychological Bulletin*, 137(4), 517–537. <https://doi.org/10.1037/a0023304>
- Fundamental Rights Agency. (2014). Violence against women: An EU-wide survey. Main results. Publications Office of the European Union. DOI: 10.2811/62424. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Kelly, L., Lovett, J., & Regan, L. (2005). A gap or chasm? Attrition in reported rape cases (Home Office Research Study 293). London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20110218135832/rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs05/hors293.pdf>
- Killermann, S. The Genderbread Person version 4. Online. In.: 2017. Dostupné z: <https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2018/10/the-genderbread-person-v4/>
- Křišová, D. & Poláčková, M. (2022). Děti to chtěj vědět taky: o respektujících vztazích a sexuálním zdraví. Praha: Konsent. 227 s.
- Latané, B., & Darley, J. M. (1970). The unresponsive bystander: Why doesn't he help? Englewood Cliff...
- Latané, B., & Darley, J. M. (1970). The unresponsive bystander: Why doesn't he help? Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Lisak, D., Gardinier, L., Nicksa, S. C., & Cote, A. M. (2010). False allegations of sexual assault: An analysis of ten years of reported cases. *Violence Against Women*, 16(12), 1318-1334. <https://doi.org/10.1177/1077801210387747>
- Persefona. (2016). Sexuální násilí očima české veřejnosti. <https://www.persefona.cz/source/pdf/Persefona%20Sen%C3%A1t%20prezentace.pdf>

- Persefona, z. s. (2016). Sexuální násilí – pohled veřejnosti, obětí a odborníků. Persefona. <https://www.dejmezenamsanci.cz/wp-content/uploads/2017/06/Z-labyrintu-n%C3%A1sil%C3%AD.pdf>
- Poláčková, M. (2021): Policejní vyšetřování a sekundární viktimizace žen, které nahlásily znásilnění. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. 2021. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ptbmg/>
- Poláková, J. (2019). Sexuální násilí – mám povinnost to oznámit? proFem. <https://www.profem.cz/cs/novinky/a/sexualni-nasili-mam-povinnost-to-oznamit>
- Pokorná, D., & Ježková, V. (2021). Nejste na to sama: Informace pro oběti sexuálního násilí a jejich blízké. proFem. https://www.profem.cz/shared/clanky/838/Nejste%20na%20to%20sama_2021_web.pdf
- The Week UK. (n.d.). Age of consent around the world. The Week. Dostupné z: The Week – Age of consent around the world

PŘÍLOHA K TISKU

- **Modelové situace pro nácvik intervence (blok 4)**

→ Vytiskněte a rozstříhejte. Každé skupince dejte jednu situaci.

SITUACE 1

Vidím, že někdo utíká z koupelen s oblečením

(mám pocit, že ho právě odnáší někomu, kdo se sprchuje).

→ *Jak byste z pozice vedoucích reagovali? Vymyslete a sehrajte.*

SITUACE 2

Slyším, že se kluci posmívají holkám, že se nejdou koupat, protože „mají krámy“.

→ *Jak byste z pozice vedoucích reagovali? Vymyslete a sehrajte.*

SITUACE 3

Vidím, že si holky dělají srandu z kluků, že jim „stojí“ na koupáku.

→ *Jak byste z pozice vedoucích reagovali? Vymyslete a sehrajte.*

SITUACE 4

Slyším, že někdo někomu nadává, že je „buzna“.

→ *Jak byste z pozice vedoucích reagovali? Vymyslete a sehrajte.*

SITUACE 5

Vidím někoho, jak pokřikuje na holku, co jde kolem, že má hezký zadek.

→ *Jak byste z pozice vedoucích reagovali? Vymyslete a sehrajte.*

- **Zadání pro nácvik podpůrných rozhovorů (blok 5)**

→ Vytiskněte a rozstříhejte. Jeden z dvojice hraje dítě, které se svěřuje, podle zadání. Pak si role prohodte.

ZADÁNÍ 1

„Kluci/holky mají pořád nějaké poznámky o mém těle, je mi to nepříjemné. Už se mi ani nechce chodit koupat, aby mě neviděli v plavkách a neměli zase příležitost pro oplzlé komentáře.“

ZADÁNÍ 2

„Ten nový vedoucí / ta nová vedoucí na mě pořád upřeně zírá, je mi to nepříjemné, nevím, jak mu/jí mám říct, ať toho nechá.“

